

Sedenkboek

van de feesten bij de inhuldiging van

H. M. KONINGIN WILHELMINA

TE AMSTERDAM,

den terugkeer te 's Gravenhage en de feestelijke
terugkomst op het Loo,

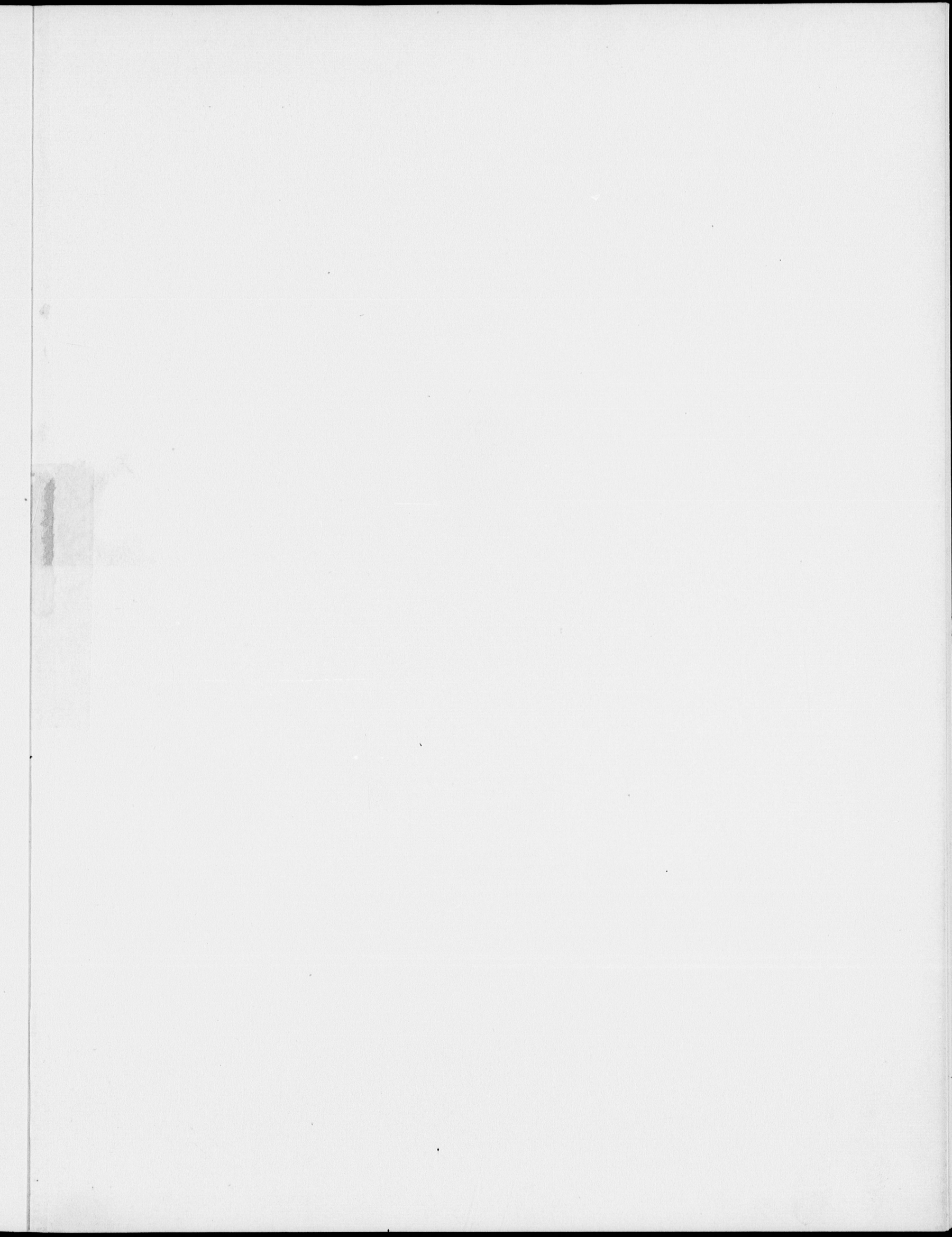
voorafgestaan door een levens- en karakterschets der vorsten uit het
Huis van Oranje, die over ons land hebben geregeerd tot op den
huidigen dag, benevens verschillende afbeeldingen dier vorsten en platen
en gedichten van W. Meerum Terwogt en van Charles Boissevain.

DOOR

W. F. P. ENKLAAR.

A. TJADEN, DEVENTER.

1898.

THE
LIBRARY
OF THE
UNITED STATES
DEPARTMENT OF
AGRICULTURE
WASHINGTON, D. C.

Koning Willem III (1849-1890).

geb. 19 Febr. 1817; † 23 Nov. 1890

gehuwd met prinses Daphne van Württemberg † 1877

kinderen: Kroonprins Willem (1840-1879);

Prins Maurits, jong overleden;

Prins Alexander (1851-1884)

hertrouwd in met prinses Emma van
Waldeck-Pyrmont (geb. 2 Aug. 1858; †

kinderen: Koningin Wilhelmina, geb.

31 Aug. 1880; Regeering aanvaard 31 Aug.

1893

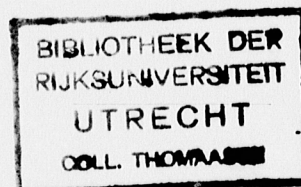
N.B. Wilhelmina was dus min 10
jaar oud toen haar vader in
1890 stierf. In haar moeder
Emma was toen 36 jaar.

PER. 14

GEDENKBOEK

der feesten bij gelegenheid van de inhuldiging

VAN KONINGIN WILHELMINA

Van den Persoon van den heer

Dr. J. van der Meer

Thomassen

Vorsen

Autotypie en druk van H. Kleinmann & Co., Haarlem.

KONING WILLEM III.

Per 149 / 428

GEDENKBOEK

DER
FEESTEN

ter Gelegenheid
DER **INHULDIGING** VAN
Koningin Wilhelmina
der **Nederlanden.**

door **W.F.P. ENKLAAR.**

6 SEPTEMBER 1898.

A. TJADEN DEVENTER.

Steendr. v. Amand Amst.

Amsterdam, uitgeverij van H. Kluwer & Co., Haarlem.

KONING WILLEM III.

GEDENKBOEK

DER
FEESTEN

ter Gelegenheid
DER INHULDIGING VAN
H. A. Koningin Wilhelmina
der Nederlanden.

door W. F. P. ENKLAAR.

6 SEPTEMBER 1898.

L. S!

Hierbij bieden wij onzen landgenooten de eerste aflevering aan van het Gedenkboek der Inhuldigingsfeesten van H. M. Koningin Wilhelmina, die op den 6den September van dit jaar zijn vastgesteld.

Wij hopen dat dit nationale werk, waaraan alle zorg is besteed door uitgever en schrijver, geïllustreerd met verschillende afbeeldingen, met ingenomenheid door onze landgenooten zal worden ontrangen en zich zal mogen verheugen in hun krachtigen steun.

Moge het strekken tot krachtiger berestiging van den band, die ons volk aan het geliefde Huis van Oranje verbindt, en tot aankwekking van vaderlandsliefde.

Wij voegen hierbij de bezielde regelen van den heer W. Meerman Terwogt, van Amsterdam, ons hiervoor wehrillend afgestaan, die, naar wij vertrouwen, weldra alom in den lande weerklank zullen vinden:

't Geschut barst los! De driekleur wappert!

't Wilhelmus klinkt door 't Vaderland!

Het krijgslied uit het grijs verleden

Schalt luid door dorpen en door steden,

Van 't Oosten tot aan 't Westerstrand!

Het trilt met kracht langs Amstel's boorden,

Uit aller hooggestemd gemoed,

Nu onze lievling: „Wilhelmine!” —

Een gave van den Ongeziene! —

Hier, als Vorstin, haar intree doet.

Gegroet, Hoog-Eedle Koninginne!

Gegroet op Neêrlands feestgetij!

Het „Welkom” klinkt U allerwegen,

Uit volle borst, met geestdrift tegen,

Het eerst van Amstel's Burgerij.

Hier, in Oud-Holland's fiere Hoofdstad,

Aanvaardt Gij straks de Koningskroon.

De Oranje-Telg, die wij vereeren,

Zal over Neêrland dan regeeren!....

Wat zijt ge, o toekomst! wonderschoon!

Als Gij uw trouw eens hebt gezworen

Aan Wet en Volk van Nederland,

Dan dring' 't gejuich uw woning binnen:

„'s Lands-Moeder zullen wij beminnen,

Met onverbreekbren liefdeband!”

Want, neen! wij hebben 't niet vergeten,

Wat eens uw Voorzaat heeft gedaan:

Hoe, in den bangen strijd met Spanje,

's Lands Vader, Willem van Oranje,

Voor ons heeft aan de spits gestaan.

Geschiedboek, spreek!... spreek, waar wij luist'ren

Uw stemme klonk drie eeuwen door.

Van Wilhelmina's kloeke vad'ren

Weergalmt de roem nog in uw blad'ren:

Steeds ging een Nassau 't eerst ons voor.

Zie, wij vergelden trouw met trouwe!

Wij houden, waar ook de onspoed tart,

Wat ook verwissele, of verkeere,

't Aloude Stamhuis hoog in eere,

Met heel de liefde van ons hart.

Wees ons dan Welkom, Koninginne

Uit Nassau's glorieijken stam!

Wij strooien, waar wij u begroeten,

De schoonste bloemen voor uw voeten,

En vroolijk juicht ons Amsterdam!

Welnu, volgen wij thans den wenk van onzen dichter en laten wij het geschiedboek spreken.

Nederland zal zijn Oranjevorsten en zijn vrijheid liefhebben, of Nederland zal niet bestaan.
Prof. DR. JAN TEN BRINK.

Nederland en Oranje moeten één zijn en één blijven in onwankelbare trouw. Scharen wij ons dus onder de Oranjevaan, die steeds het onderpand was van Neêrlands geluk.

Prof. DR. M. DE VRIES.

Het Nederlandsche volk ziet met groote belangstelling en vurig verlangen den dag naderen, waarop Koningin Wilhelmina plechtig gekroond zal worden en den roemrijken troon harer vaderen bestijgen.

Het Inhuldigingsfeest van H. M. is dan ook een bijzonder heugelijk feest voor het Nederlandsche volk. Koningin Wilhelmina wordt niet alleen door hare onderdanen geëerd, omdat zij een loot is van den alouden Oranje-stam, een telg uit het roemruchtige Huis, waaraan ons volk zoo dure verplichtingen heeft, maar ook bemind om haar karakter, hare lieftalligheid, hare minzaamheid, waardoor zij aller harten heeft gestolen.

Ongeveer achttien jaren geleden werd zij de hoop der natie, toen het scheen dat de eeuwenoude stam zou uitsterven met den dood van Koning Willem III, en weldra haar lievelinge.

Geen wonder dus dat het Nederlandsche volk alom aanstalten maakt om de naderende heugelijke gebeurtenis waardig te vieren. Als één man staat het geschaard om den koninklijken troon der Oranje's, als één man wil het feest vieren, met terzijdestelling van alle partijschap, van alle verschil op godsdienstig en staatkundig gebied, omdat het hier alleen geldt de inhuldiging van een Vorstin uit een Huis, waaruit mannen gesproten zijn, die de vrijheid van het allen dierbare vaderland met hun goed en bloed verdedigd hebben, soms ten koste van hun leven. Dit is dus de band, die allen verbindt, het verenigingspunt van alle waarachtige Nederlanders.

Aan de voorzaten van onze Koningin zijn wij ons zelfstandig volksbestaan verschuldigd, en innig blijft dit verbonden met het Huis van Oranje. „Nederland en Oranje moeten één zijn en één blijven” — zoo klonk het eens uit den mond van onzen geleerden en be-

zielden Leidschen hoogleeraar dr. M. de Vries ¹⁾ „in onwankelbare trouw. Scharen wij ons dus onder de Oranje-vaan, die steeds het onderpand was van Neêrlands geluk. Tot onze beschaming hebben wij het ervaren, dat rampspoed ons deel werd, wanneer somwijlen door de afdwalingen des volks de band werd verbroken, die ons met dat Huis samensnoerde. Ons volk had zelfs opgehouden zelfstandig te bestaan. Doch de vrijheid werd herwonnen. Van dien tijd af heeft de vrijheidsboom in ons midden getierd in vollen en weligen bloei, en krachtiger is hij opgewassen en heerlijker vruchten heeft hij gedragen. Onder het wapenschild van Oranje was hij beveiligd voor iedere aanranding, en juist daardoor werd de band tusschen ons volk en dat roemruchtige geslacht, waaraan wij zoo dure verplichtingen hebben, al hechter en hechter aangeknoopt.”

De Oranjestam heeft zware stormen te verduren gehad en menige krachtige loot is er aan ontruikt. Dankbaar echter roemen wij den zegen, die ons geschonken is in onze beminde Koningin, de blijde hoop van het Vaderland.

Alvorens over te gaan tot het vermelden van eenige levensbijzonderheden onzer Koningin, willen wij een vluchtigen blik slaan op haar roemrijk voorgeslacht.

I.

Wij brengen in herinnering, dat H. M. Koningin Wilhelmina in de vrouwelijke lijn afstamt van Prins Willem I, den leider van onzen vrijheidsoorlog tegen Spanje, en in de mannelijke van Graaf Jan van Nassau, bijgenaamd de Oude, die zijn naam onafscheidelijk aan de Unie van Utrecht (29 Januari 1579) verbonden heeft. Immers de stadhouder van Friesland, Willem Frederik, in 1640 als zoodanig gekozen, was gehuwd met Prinses Albertine Agnes, dochter van Prins Frederik Hendrik.

Duidelijkheidshalve geven wij hiernaast een stamtafel van het Huis van Oranje-Nassau, waaruit de verwantschap der lijnen en de stand van het koninklijke Huis blijken en dus ook de rechten van Koningin Wilhelmina op den Nederlandschen troon.

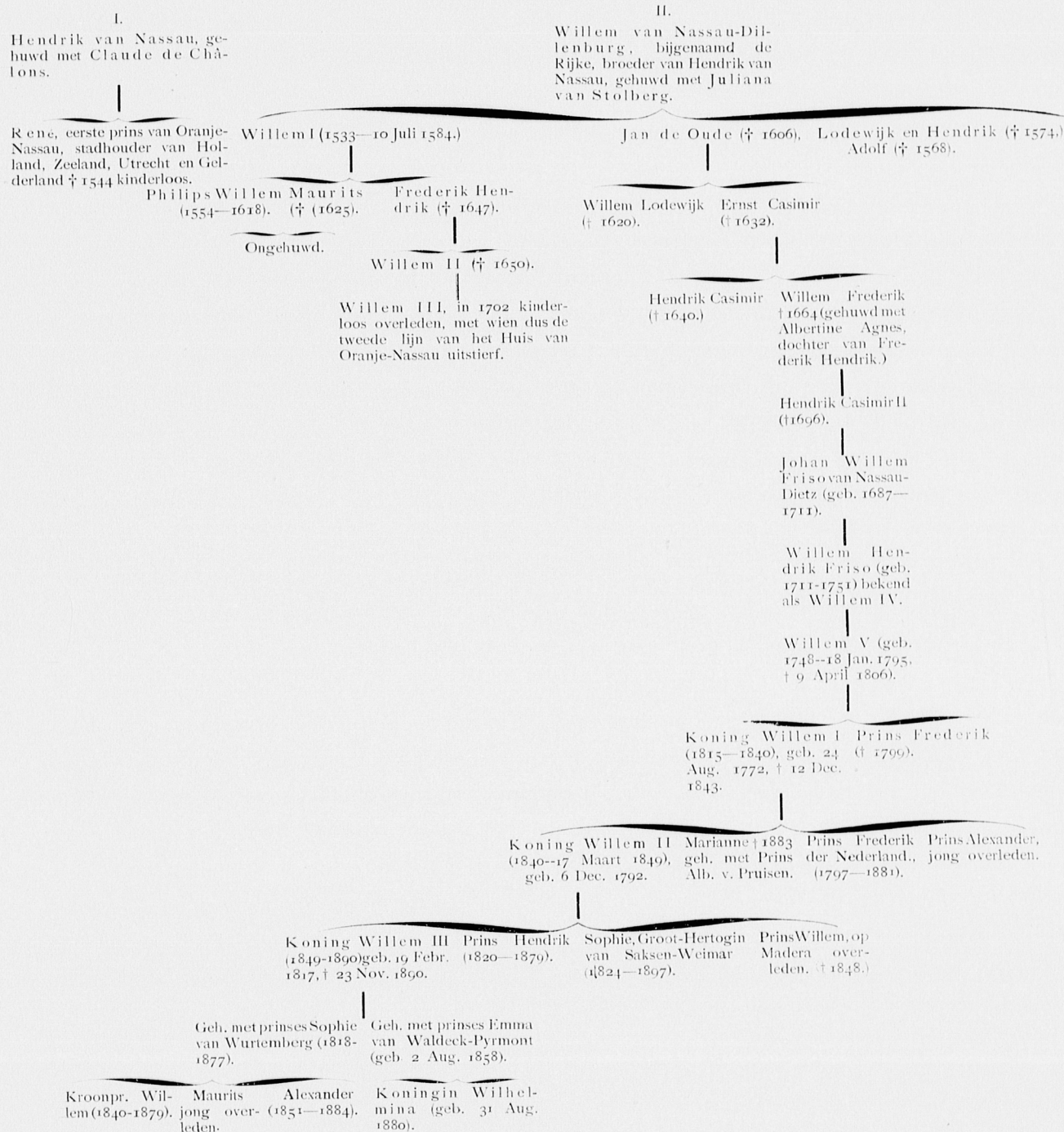
Naar volledigheid in deze streven wij niet, daar wij te uitvoerig zouden worden. In uitgebreide geschiedboeken kan de lezer, die er meer van begeert te weten, aan zijn weetlust voldoen.

Een beknopte levens- en karakterschets van eenige Prinsen en Vorsten uit dit Huis mag in dit Gedenkboek niet ontbreken.

Een eerste plaats komt voorzeker toe aan **Prins Willem I van Oranje** (1533—1584), Stad-

¹⁾ Gedenkrede. De Vader des Vaderlands. Delft, M. J. Couvée, 1884.

Stamtafel van het Huis van Oranje-Nassau.

houder van Holland, Zeeland en Utrecht, lid van den Raad van State en den Geheimen Raad. Hij was de machtigste, rijkste en bekwaamste onder de Nederlandsche edelen, het hoofd der partij, die trachtte het juk van Koning Philips II van Spanje af te schudden. Het grootsche plan van den Prins was zoowel de noordelijke als de zuidelijke provinciën aan de Spaansche heerschappij te ontrukken en alzoo een schoonen en vrijen Staat, dien der zeventien vereenigde provincien, te vormen. Het moordend lood van den dweepzieken Balthazar Gerards — ook wel Balthasar Geraerts geschreven —, dat den Prins op den 10den Juli 1584 te Delft trof, verijdelde de hoop, dat eens al de Nederlanden tot één republiek zouden vereenigd worden. Evenwel door zijn genie en onvermoeiden arbeid had hij den grondslag gelegd van het gemeenebest, dat in 1648 vrij en luisterrijk uit den tachtigjarigen oorlog met Spanje trad en eenigen tijd zelfs den staatkundigen toestand in Europa beheerschte. Willem is geweest de grondlegger onzer onafhankelijkheid, de kampioen voor godsdienstige en staatkundige vrijheid, „wiens hartebloed het cement is geweest van den Nederlandschen Staat.” ¹⁾

Onversaagd te midden van de grootste gevaren — *saevis tranquillis in undis*, kalm te midden van de woedende golven, — zeer verdraagzaam in het godsdienstige, groot als veldheer, doch grooter als staatsman — was hij een der schitterendste mannen van alle tijden. „Hij heeft” — schrijft prof. P. J. Blok — „het eerst de edele taal der gewetensvrijheid in de opperste Nederlandsche raadzalen laten hooren. Hij heeft het eerst met open vizier den strijd aangeboden voor dat kostbare kleinood, den roem van onzen Staat, in de dagen, toen nergens in Europa gewetensvrijheid heerschte.”

„Gelijk een geweldige berg — zegt Wenzelburger — „die zich steeds meer boven de hem omringende bergen en het vlakke land verheft, hoe verder men zich van hem verwijderd, zoo staat heden Oranje's grootsche figuur voor onze oogen.”

Zijn vertrouwen op God was onwankelbaar, zooals o. a. blijkt uit zijn antwoord, na den val van Haarlem (1573) geschreven, op een vraag of hij ook een verbond had gesloten met een machtigen Potentaat: „Wij antwoorden U hierop, dat wij met den Potentaat der Potentaten een zóó nauw verbond hebben gesloten, dat wij geheel verzekerd zijn door zijne geweldige en machtige hand ten leste nog ontzet te zullen worden”, en na het verlies zijner beide broeders Lodewijk en Hendrik bij Mook: „Wij moeten ons schikken in Gods wil, gedachtig, dat Hij niets doen zal dan tot Zijne eer en bescherming Zijner gemeente, ofschoon het der wereld onmogelijk schijnt”. Ook na zijne verwonding door Jean Jaureguy in 1582 stelde hij zijne hoop op de genade van God; „alleen in Gods genade ligt mijn behoud”. En stervende beval hij zijne ziel en zijn volk aan in de hoede van den Almachtige. (2)

1). Ons Vorstenhuis. H. D. Tjeenk Willink. Haarlem. pag. 8.

2) De Prins riep, zoodra hij voelde dat hij gekwetst was: „Mon Dieu, ayez pitié de mon âme! Mon Dieu, ayez pitié de ce pauvre peuple!” „O God wees mijn ziel genadig! O mijn God, ontferm u over dit arme volk!” of zooals het luidt in een brief van den jeugdigen Maurits van Nassau aan den Raad van Gent: „Maar alzoo de leste woorden van Zijne Exc. waeren: „Mijn God! ontfermt U mijnder ziele! Mijn God! ontfermt U uwer ghemeente.” Zie J. L. Motley. *The Rise of the Dutch Republic*, a History, pag. 894 en de noot daaronder.

Zijne eerzucht was van de edelste soort. Hij offerde alles, zijn vermogen, zijn leven, zijn goed en bloed, op voor het volk, dat hij liefhad. Want alle schitterende aanbiedingen van den vijand wees hij fier af. „En bij deze zware taak in eene eeuw van geweld, tegenover een gewetenloos tegenstander heeft hij altijd de menschlievendheid betracht. Aan zijne handen kleeft geen bloed. Wat Pericles op zijn sterfbed getuigde, dat geen Athener om hem ooit het rouwkleed had aangetrokken, is ook op den Prins toepasselijk”. ¹⁾

Vrij algemeen wordt Prins Willem I met den bijnaam van „Den Zwijger” bestempeld. ²⁾ Zeer ten onrechte. Onze groote geschiedkenner, de oud-hoogleraar aan de Rijkshoogeschool te Leiden, Dr. R. Fruin, heeft reeds meer dan twintig jaren geleden in een keurig opstel ³⁾ de onzinnigheid daarvan aangetoond.

Wij willen even de aandacht onzer lezers op dit opstel vestigen, in de hoop, dat dit krachtig zal medewerken tot volkomen afschaffing van dien scheldnaam, terwijl wij een ieder aanraden het artikel zelf nog eens te lezen.

„Een mensch went aan alles,” schreef de oud-hoogleraar. „Hoe zou het anders mogelijk zijn, dat wij zonder bevreemding, zonder ergernis, die twee namen, Prins *Willem* en *De Zwijger*, aaneengekoppeld zien, als waren zij niet in lijnrechte tegenspraak met elkander? Geen bijnaam, die den grooten, edelen Oranje minder past dan die van den Zwijger. Een ieder, die den Prins gekend heeft, roemt zijn kalme opgeruimdheid, zijn gulheid, zijn gemeenzaamheid. Om die deugden wordt nog hij na zijn dood aan Leicester, aan Maurits ten voorbeeld gesteld. En dien man noemt men den Zwijger. Niet alleen dat de naam den man niet past, hij is bovendien geschikt om een geheel onware voorstelling van zijn karakter en leven veld te doen winnen. Er zijn er die, tegen de waarheid der

¹⁾ F. van Rijsens. Geschiedenis des Vaderlands. 3e druk, pag. 77. De woorden van Pericles lezen wij aan het slot van het 38ste hoofdstuk van Plutarchus in de levens- en karakterbeschrijving van dezen grooten staatsman, aldus luidende: „Ὁδδεις γὰρ” „ἔφη „δι' ἐνὸς τῶν θυγῶν Ἀθηναίων μέγαν ἰσχυρίων περιβόητος”.

²⁾ Ook in het bovenaangehaalde werk „Ons Vorstenhuis” lezen wij op pag. 21: „De portretten van Willem den Zwijger, door David van der Kellen Jr.”

Zelfs dr. D. C. Nijhoff gebruikt dezen bijnaam nog in zijne bewerking van Ruth Putnams „Willem de Zwijger, Prins van Oranje in zijn leven en werken beschreven.” (’s Gravenhage Looman en Funke 1897), waartegen prof. P. J. Blok in no. 44 van „De Nederlandsche Spectator” van 1897 een kort maar ernstig protest doet hooren. „Laat ons eindelijk ophouden” — schrijft hij — met hem (dien bijnaam) te gebruiken van den grooten staatsman, die den grondslag heeft gelegd onzer volksvrijheid, vooreerst omdat de naam het resultaat is van een vertaalfout, en dan nog omdat hij volstrekt niet past voor een karakter als dat van den prins.” Ook in de cantate, die naar verschillende bladen melden, der Koningin, na den terugkeer van de kroning te Amsterdam, achter het paleis in den Haag door schoolkinderen zal toegezongen worden — compositie van mej. Catharina van Rennes, woorden van den heer J. D. C. van Dokkum, beiden te Utrecht —, wordt in een der coupletten gesproken van „zwijgers-moed!”

³⁾ Voorkomende op bladz. 76 en volgende van den Volksalmanak voor het schrikkeljaar 1864, uitgegeven door de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, Amsterdam. Gedrukt bij A. C. Spin & Zoon. Verkrijgbaar bij Jan Leendertz. Kalverstraat E 237.

geschiedenis in, den Prins van Oranje voorstellen, als van zijn jeugd af vlammeende op de kroon, die zijn landsheer draagt, en die hij dezen ten laatste van het hoofd rukt om ze zich zelve op te zetten, als juist van pas de wrekende hand van Balthasar Gerards de heiligschennis voorkomt. Voor zulk een sluwen, misdadigen staatsman zou de bijnaam van den Zwijger uitmuntend gekozen zijn. Te zwijgen is noodzaak voor hem, die in zijn boezem een geheim omdraagt, dat allen van hem vervreemden zou, zoo het ooit over zijn lippen kwam. Maar wie zulk een geheim te verbergen had, zeker Prins Willem I niet.

Een groot gedeelte der briefwisseling tusschen hem en zijn meest vertrouwde vrienden en bloedverwanten ligt open voor ons. Jegens de zijnen betoonde hij zich waarlijk geen Zwijger. Onder de treffende lotgevallen, die hem overkomen, ontboezemt hij zijn innigste gewaarwordingen, zijn uitzichten, zijn bedoelingen, in woorden, die van ernst en overtuiging gloeien. Wij zien zijn gemoed met de omstandigheden veranderen, onder den tegenspoed in ernst en vroomheid toenemen, en zich telkens een hooger doel stellen, naarmate de drijfveeren, die hem bewegen, zich veredelen. Niemand, die de brieven van den Prins onbevooroordeeld heeft gelezen, zal meenen, dat de naam van Zwijger het karakter van den man aanduidt. De tijdgenooten hebben hem dan ook dien bijnaam niet gegeven. Eerst in onze dagen is men, in België vooral, begonnen hem daarmee te bestempelen.

De menigte, die een bijnaam behoefde om den eersten Willem te onderscheiden van zijn doorluchtige nakomelingen, die denzelfden naam als hij gedragen hebben, heeft dien zonder nadenken overgenomen, en hij dreigt thans algemeen te worden, indien men zich niet bijtijds bezint. Reeds geeft Gachard, de beroemde Archivaris van België, de correspondentie uit van „Guillaume le Taciturne.” Reeds schrijft Motley de geschiedenis der Republiek sedert den dood van „William the Silent.” Geen wonder dat de geheele wereld weergalmt van den naam door zulke monden uitgesproken.”

Daarna toont de heer Fruin aan, hoe de eerste, hij weet niet wie, die hem met dien ongepasten naam heeft begroet, daaraan is gekomen. In een anecdote, in Strada's beschrijving van den opstand tegen Spanje komt hij voor 't eerst voor. De kardinaal Granvelle zou, toen hij te Rome de inhechtenisneming van Egmont en Hoorne vernomen had, gevraagd hebben of de Zwijger — zoo noemde hij Oranje — ook gevangen was, en op een ontkennend antwoord gezegd hebben: „als die eene buiten het net gebleven is, is er met de geheele vangst niets gewonnen.”

„Ziedaar den oorsprong van den bijnaam, waarmee men Prins Willem tegenwoordig bij voorkeur aanduidt. Als de anecdote waar is, heeft Granvelle, de doodvijand van den Prins, den scheldnaam bedacht, dien wij lichtzinnig nazeggen, als ware hij een eerenaam. Geen tijdgenoot, zoover wij weten, heeft er den Prins ooit meê genoemd.”

De schrijver toont daarna aan, dat de anecdote, vermoedelijk aan de Latijnsche vertaling van het werk van Van Meteren ontleend, geen geloof verdient en verklaart hoe zij naar alle waarschijnlijkheid ontstaan is. Als zijne gissing juist is, vervalt de eenige aanleiding om den Prins met dien hatelijken bijnaam te bestempelen en heeft zelfs geen vijand hem dus genoemd. De eenige grond, waarop de benaming berust, is dan een vergissing van Van Meteren, door Strada lichtvaardig herhaald.

„Maar” — zoo eindigt het opstel van den heer Fruin — „ook al gaat onze verklaring niet op, en al mocht de anecdote van Van Meteren waar zijn, dan nog bestaat er voor ons, Nederlanders, geen reden om den stichter van onzen staat te noemen met den schimpnaam, dien Granvelle verzonnen heeft. Willen wij den Prins door een bijnaam van al zijn naamgenooten onderscheiden, waarom dan een anderen gekozen, dan dien hij bij zijn leven gedragen heeft, en waarmede hij op zijn praalgraf verheerlijkt wordt? Toen Prins Willem, in 1577, door het tegenwoordige Noord-Holland rondreisde, om op alles orde te stellen, noemde hem de van vreugde opgetogen menigte niet anders (zegt de geschiedschrijver Bor) dan *Willem-Vader*, „ende dat met sulken affectie, dat men de blijdschap, in 't harte wesende, uyt d'aengesichten mocht scheppen.” Weinige maanden vroeger had Aldegonde de Staten-Generaal verzekerd, dat Holland en Zeeland niet licht den Prins naar Brussel zouden laten gaan, buiten hunne grenzen, „omdat zij hem houden als *Vader van den lande*.”

Ziedaar den bijnaam, dien het dankbare volk aan den eenigen *Willem van Oranje* gaf. Geen naam, die beter de betrekking tusschen beiden, tusschen vorst en volk uitdrukt. Als een vader door zijn kinderen, werd de Prins bij zijn leven door het volk geëerd en bemind. Stervend dacht hij aan zijn volk als aan zijn kinderen, en beval het in de hoede van God. Wel mochten de Staten hem in zijn grafschrift met dien dierbaren naam van Vader des Vaderlands vereeren. Ons volk heeft slechts aan zeer enkelen zijner groote mannen dien Vadernaam gegeven. Een enkele naast den Prins heeft zich dien verworven, en zich dien waardig betoond, de groote edele, *De Ruijter*. „Mannen, daar komt Bestevaer ons helpen.” Die kreet gaf het scheepsvolk moed in den uitersten nood, en bracht het in verrukking, in onweerstaanbare geestdrift, die doet overwinnen of sterven. Het moet meer dan een groot, het moet een goed man zijn, die een volk als het onze, zulk een kinderlijk vertrouwen, zulk een kinderlijke liefde weet in te boezemen. Wij schenken ons hart niet lichtvaardig aan den eersten, den besten weg. Wie zich de liefde van ons volk wil verwerven, moet beginnen met het eerst lief te hebben, het overvloedige liefdediensten te bewijzen. De naam van Vader van den lande, dien de Prins zich verworven heeft, heeft hij voor een leven van zelfopoffering, voor den martelaarsdood gekocht. Laten wij hem dan dat duurgekochte eereblijk niet onthouden, hem niet noemen bij een anderen naam, dan dien het erkentelijke volk hem geschonken heeft — allermint bij den scheldnaam, door zijn vijanden voor hem uitgedacht.”

Met alle kracht deelen wij dezen wensch en herhalen hem met de meest mogelijke sympathie.

Vader van den lande of Vader des Vaderlands zij voortaan de naam, waarmede Prins Willem I door een ieder worde genoemd. Bemind door zijn volk, „den Vaderland getrouwe tot in den doot,” geëerd als scherpzinnig denker, schrander staatsman, kloek legerhoofd, blijve zijn beeld stralen met onverbleekten luister in de boeken onzer geschiedenis en in de harten onzer landgenooten.

Gelukkig voor ons volk, toen in Nederland de zon zoo rood zag,

de straten

Zoo doodsch! Kasteel en burcht van Edelliën verlaten!

Der burgren voorhoofd bleek en klam, terwijl de lucht

Van 't zwaaien van het zwaard, den val der bijlen zucht,

De houtmijt riekt en rookt." — 1)

dat Prins Willem een opvolger had nagelaten zijner waardig, in zijn tweeden zoon **Maurits** (1567—1625), geboren uit zijn huwelijk met Anna van Saksen.

In dien nacht, die zoo zwart op Nederland viel,

„Als sints d' Aposteleeuw geen latere eeuwen zagen! 2)

was zijn geboorte een lichtstraal geweest.

„Een vriendelijk sterrelicht begroette met een glans

Van welkomst en van heil d'alouden burchtsloottrans!

Wees welkom teedre scheut, ten hoogen eik geboren!

Een Zoon, opnieuw een Zoon, was Willem's stam beschoren!

Gij zult Graaf Maurits zijn! De Vrijheid in 't gemoed

Ontkiemd uws Vaders, straks met kostbaar burgerbloed,

Beregend, wacht van U haar grond om op te bloeien,

En in de ruimte Noord- en Zuidwaarts uit te groeien.

Wees welkom aan de spits dier Machabeesche teelt

Van Wrekers, in Gods gunst aan Neerland toebedeeld!"

Willem's oudste zoon, geboren uit zijn huwelijk met Anna van Egmont 3), was door Alva opgelicht en naar Spanje gevoerd, waar hij streng bewaakt werd.

De hoop van het volk, die op Maurits gevestigd was, is niet teleurgesteld. Als veldheer stond hij ongetwijfeld hooger dan zijn vader, gelijk hij als staatsman verreweg zijn mindere was. Door zijn kriegsbeleid wist hij spoedig het verloren terrein achtereenvolgens te herwinnen. De verovering van Breda, Zutphen, Deventer, Delfzijl, Nijmegen, Hulst, Groningen en andere vestingen, de overwinningen bij Turnhout en Nieuwpoort, de laatste zoo heerlijk schoon door onzen Isaac da Costa bezongen, en de bemachtiging van Staats-Vlaanderen

1) Da Costa. „De slag bij Nieuwpoort" in den aanhef.

2) Terzelfde plaatse, deel III in de prachttuitgave van A. C. Kruseman, bladz. 406.

3) Motley t. a. p. pag. 897. Gewoonlijk wordt zij Anna van Buren genoemd; zij had den Prins ook een dochter geschonken, Maria, later met graaf Hohenlo gehuwd. Voorts had de Prins nog twee dochters bij Anna van Saksen: Anna, die later met haar neef Willem Lodewijk in 't huwelijk trad en Emilia, die met Prins Emanuel van Portugal trouwde, en bij Charlotte van Bourbon zes dochters.

Gelukkig voor ons volk, toen in Nederland de zon zoo rood zag,

de straten

Zoo doodsch! Kasteel en burcht van Edelliën verlaten!

Der burgren voorhoofd bleek en klam, terwijl de lucht

Van 't zwaaien van het zwaard, den val der bijlen zucht,

De houtmijt riekt en rookt." — 1)

dat Prins Willem een opvolger had nagelaten zijner waardig, in zijn tweeden zoon **Maurits** (1567—1625), geboren uit zijn huwelijk met Anna van Saksen.

In dien nacht, die zoo zwart op Nederland viel,

„Als sints d' Aposteleeuw geen latere eeuwen zagen! 2)

was zijn geboorte een lichtstraal geweest.

„Een vriendelijk sterrelicht begroette met een glans

Van welkomst en van heil d'alouden burchtsloottrans!

Wees welkom teedre scheut, ten hoogen eik geboren!

Een Zoon, opnieuw een Zoon, was Willem's stam beschoren!

Gij zult Graaf Maurits zijn! De Vrijheid in 't gemoed

Ontkiemd uws Vaders, straks met kostbaar burgerbloed.

Beregend, wacht van U haar grond om op te bloeien,

En in de ruimte Noord- en Zuidwaarts uit te groeien.

Wees welkom aan de spits dier Machabeesche teelt

Van Wrekers, in Gods gunst aan Neerland toebedeeld!"

Willem's oudste zoon, geboren uit zijn huwelijk met Anna van Egmont 3), was door Alva opgelicht en naar Spanje gevoerd, waar hij streng bewaakt werd.

De hoop van het volk, die op Maurits gevestigd was, is niet teleurgesteld. Als veldheer stond hij ongetwijfeld hooger dan zijn vader, gelijk hij als staatsman verreweg zijn mindere was. Door zijn kriegsbeleid wist hij spoedig het verloren terrein achtereenvolgens te herwinnen. De verovering van Breda, Zutphen, Deventer, Delfzijl, Nijmegen, Hulst, Groningen en andere vestingen, de overwinningen bij Turnhout en Nieuwpoort, de laatste zoo heerlijk schoon door onzen Isaäc da Costa bezongen, en de bemachtiging van Staats-Vlaanderen

1) Da Costa. „De slag bij Nieuwpoort" in den aanhef.

2) Terzelfde plaatse, deel III in de prachttuitgave van A. C. Kruseman, bladz. 406.

3) Motley t. a. p. pag. 897. Gewoonlijk wordt zij Anna van Buren genoemd; zij had den Prins ook een dochter geschonken, Maria, later met graaf Hohenlo gehuwd. Voorts had de Prins nog twee dochters bij Anna van Saksen: Anna, die later met haar neef Willem Lodewijk in 't huwelijk trad en Emilia, die met Prins Emanuel van Portugal trouwde, en bij Charlotte van Bourbon zes dochters.

stempelden hem als den grootsten veldheer zijner eeuw, bij wien beroemde mannen uit geheel Europa de krijgskunst kwamen leeren. Zijne krijgsondernemingen waren:

„Zegetochten, steeds blinkender gelukt
Waarvan de weërgalm nog het nageslacht verrukt,
En 't hart in vlammen zet van dichters en van helden!
Onovertroffen Hoofd! men zag op de open velden
Uw krijgskunst even diep, uw krijgsvolk even stout.
Getuigt het, Thieltsche heide, en torens van Turnhout!
Waar Varax ruitren eens zoo hoog de borsten droegen,
Straks Maurits honderden hun duizenden versloegen:
En Neerland riep: „Hij zag, Hij kwam, God overwon!
Het was de Morgenster van Nieuwpoorts gulden Zon.” ⁽¹⁾

Heeft Prins Willem vooral door zijn staatkundig beleid onschatbare diensten aan ons vaderland bewezen, Maurits deed het door zijn zwaard, zijne ongeëvenaarde taktiek, zijn onverschrokken heldenmoed: hij was in één woord een geweldig oorlogsman en alleen de jammervolle godsdiensttwisten tusschen de Remonstranten en Contra-remonstranten, met hun noodlottigen nasleep als de dood van Oldenbarnevelt, hebben een schaduw over zijne nagedachtenis geworpen.

De mantel van Maurits was gevallen op zijn broeder **Frederik Hendrik** (1584—1647) ja meer dan dit; hij overtrof hem verre als staatsman en was als veldheer, vooral als „stedendwinger” zijns gelijke, zoo niet zijn meerdere. Zoon van de edele beschaafde Louise de Coligny, gehuwd met Amalia van Solms, was Frederik Hendrik een man van een zacht karakter, vriendelijk in den omgang, gevoelig voor kunst, wetenschap en beschaving, een scherpzinnig staatsman, maar tevens een krachtig, dapper en beleidvol veldheer, onder wien de beroemdste krijgslieden van Europa, als een Bernard van Saksen-Weimar, Turenne, Karel Gustaaf en de Groote keurvorst de krijgskunst beoefenden.

Reeds bij den slag van Nieuwpoort had hij getoond dat het heldenbloed der Oranjes in zijne aderen stroomde en bruischte, waar hij

„In 't eind zijns broeders hart een hachelijk „ja” ontwong,
Thands, steigrend naast hem, juicht! Zoo leert het arendsjong,
Op zijner ouderen vlerk met liefde en lust gedragen.
Het spoor ten wolken in, trots dreigende onweërsvlagen.” ⁽²⁾

En dat hij dat adelaarsspoor gevolgd is, bewijzen Oldenzaal, Grol, 's Hertogenbosch, Venlo, Roermond, Maastricht, Breda, Sas van Gent, Hulst en andere plaatsen, die de wel-sprekende getuigen zijn van zijn veldheersbeleid en van zijne kunst om vestingen te veroveren.

De Prins onzer dichters, de bezielde Joost van den Vondel, heeft hem verueeuwigd in

⁽¹⁾ Da Costa, t. a. p., pag. 410.

⁽²⁾ Da Costa, t. a. p., pag. 419.

tal van gezangen, o. a. in zijne meesterlijke „Verovering van Grol”, met zijn klassieken aanhef:

„Ik zing den legertocht des princen van Oranjen,
Die 't heer van Spinola, en all' de macht van Spanjen
Met zijn slagorders tartte, in het bestoven veld,
En Dulcken ⁽¹⁾ de stad Grol deed ruinen met geweld.

Hier en elders heeft Vondel een onverwelkbren lauwerkrans gevlochten voor den held, wien hij toezingt:

„O Frederik, die fier en trots te paarde
Voor Hollands vrijdom vocht en ijvert met den zwaarde;
En 't volk, dat hier geschoold krielt als een bijenzwarm
Verdadigt door Gods kracht en uwen ijzren arm.”

En de vermeerderde luister der republiek, waarin Frederik Hendrik's hof als een koningshof schitterde, en de verzoening der zoo fel op elkander gebeten partijen, vooral op kerkelijk gebied, bewijzen zijn uitnemend staatsbeleid.

Hij is de derde van de beroemde trits der „Makkabeeën”, maar niet de minste, in den geweldigen worstelstrijd met het overmachtige Spanje. Was Willem I de grondlegger onzer vrijheid, heeft Maurits door zijn moed en krijgstalent het werk van zijn vader bevestigd en voortgezet, de edele Frederik Hendrik zette daarop de kroon. Fier en vrij trad de Republiek der vereenigde provinciën, een jaar na zijn dood, uit den zwaren en langdurigen strijd, geëerd door de mogendheden van Europa, rijk door haren handel op Oost en West.

Met eere verdienen ook de helden uit den anderen tak der Nassaus vermeld te worden, een Willem Lodewijk, Ernst Casimir, Lodewijk Gunther van Nassau, Hendrik Casimir, Johan Maurits en zijne broeders, die met groote dapperheid het palladium der vrijheid verdedigden, maar boven hen verheffen zich de gestalten der drie groote helden, aan wie Nederland zijne onafhankelijkheid van Spanje vooral te danken heeft, zoodat onze landgenooten in de dagen der grootste benauwdheid nog niet wanhoopten, want zeiden zij:

„Drie dingen zijn ons nog gelaten:
Oranje en God en onze moed.”

En zoo, door deze drie machten, was de Republiek groot geworden, het Huis van Oranje in rang gelijk met de gekroonde hoofden en de tijd van Frederik Hendrik de „gouden eeuw”, ook op het gebied van kunsten en letteren.

Niet te vergeefs dus hadden de Oranjevorsten en hunne medestrijders goed en bloed

¹⁾ Matthijs Dulcken verdedigde de belangrijke vesting. Zie Vondel's Dichtwerken, uitgegeven door dr. J. van Vloten, 1e deel, bladz. 236.

veil gehad; uit den donkersten nacht was het heldere daglicht opgegaan, uit de onderdrukking was een staat opgewassen, die nog geruimen tijd het bolwerk der vrijheid en onafhankelijkheid van Europa zou zijn. ¹⁾

Aan den zoon van Frederik Hendrik, **Willem II**, (1626—1650) was slechts een kort leven beschoren. Op vier- en twintigjarigen leeftijd overleed hij aan de pokken. Ware het hem gegund den vollen rijkdom zijner gaven te ontwikkelen, dan zou hij, naar de getuigenis van Jan de Witt, de bekwaamste van zijn geslacht geworden zijn. Gemaal van de dochter van koning Karel I van Engeland, Maria Henriëtte, zwager van den Grooten keurvorst, bedeed met schitterende gaven naar lichaam en geest, onverschrokken, hooghartig en ridderlijk van karakter, vol eerezucht en ondernemingsgeest scheen een luisterrijke loopbaan voor hem weggelegd. Doch de dood maakte onverwacht een einde aan deze stoute verwachtingen.

Acht dagen na den dood van Willem II werd der Prinses-Weduwe een zoon geboren, de later zoo beroemd geworden Willem III. Deze kwam onder voogdij van zijne moeder, van zijne grootmoeder Amalia van Solms en van den keurvorst van Brandenburg, Frederik Willem I, den gemaal van Frederik Hendrik's oudste dochter Louise Henriëtte, doch werd niet tot stadhouder benoemd; Groningen en Drente kozen den Frieschen stadhouder Willem Frederik; het stadhouderlooze tijdperk ving aan, waarin de groote Raadpensionaris Jan de Witt de hoofdrol speelde. De Oranjes geraakten meer en meer op den achtergrond: de Acte van Seclusie en het Eeuwig Edict schenen tot een algeheele uitsluiting van den jeugdigen Prins te zullen leiden; zelfs werd de Prinsenvlag in een Statenvlag veranderd, maar de Oranje-partij gaf de hoop niet op, bemoedigde zich met het lied:

„Al is ons Prinsje nog zoo klein
Alevel zal hij stadhouder zijn!”

en werkte met onvermoeide krachtsinspanning tot de verheffing van den Prins in den rang zijner vaderen.

De gelijktijdige oorlog met vier vijanden — Frankrijk, Engeland, Munster en Keulen — was de aanleiding tot dit feit; toen het vaderland ten ondergang gedoemd scheen, meende men nergens uitkomst te vinden dan bij een Oranje-vorst, evenals in de dagen van weleer, en in het merkwaardige jaar 1672 had die verheffing plaats, helaas gepaard met den moord op de De Witten, die een der donkerste bladzijden vult van onze vaderlandsche geschiedenis.

Willem III (1650—1702) bewees, dat het volk niet te vergeefs op hem zijn vertrouwen gesteld had en dat hij zijn roemrijken naam waardig was. Hij bezielde de troepen, hij deed den vijand deinzen, en vrij en zonder verlies van eenig grondgebied trad de Republiek, na een hevigen kamp te land en ter zee, in 1678 uit den strijd en hernam haar rang in

¹⁾ Rijsens t. a. p. bladz. 122.

de rij der mogendheden. Zelfs werd haar luister verhoogd, toen Willem en zijne gemalin Maria, dochter van Jacobus II, koning van Engeland, in 1689 tot Koning en Koningin van dat land werden gekroond, nadat Jacobus van den troon verdreven was. Daardoor nam het overwicht van Frankrijk een einde, de godsdienstige en burgerlijke vrijheid van Europa werd bevestigd en het Protestantisme verkreeg nieuwe kracht. En tot zijn dood toe bleef Willem III, de onverzoenlijke vijand van Lodewijk XIV, het bolwerk van Europa's vrijheid, waaraan zijn naam, evenals die van Willem I, onafscheidelijk verbonden blijft, de steunpilaar van staatkundige en godsdienstige vrijheid, „de handhaver der onafhankelijkheid van Europa tegenover de Fransche heerschzucht, de toevlucht der verdrukte Protestanten, het erkende hoofd van het Protestantsch Europa. Zijne laatste gedachten hielden zich bezig met het voorbereiden van den grooten strijd om de Spaansche erfenis, die na zijn dood Europa zou beroeren: de voortzetting van wat door hem was aangevangen. Zijn plotselinge dood, ten gevolge van een val van het paard, in 1702, deed den laatsten vertegenwoordiger van den tweeden tak der Oranje-Nassau's ten grave dalen, den kinderloozen erfgenaam van een geslacht, dat anderhalve eeuw lang de bewondering van Europa had gewekt.” ⁽¹⁾

Uiterst zwak en teer van gestel, aamborstig en toringachtig, gestadig door hoest en ondragelijke hoofdpijnen gekweld, scheen het in den aanvang, dat Willem III niet opgewassen zou zijn tegen de zware taak, die hem wachtte. Doch zijn ijzeren wil en onbreekbare energie zegevierden over de zwakheden van zijn lichaam. Zijne talenten waren buitengewoon; op vier en twintigjarigen leeftijd had hij reeds den roem verworven van een uitstekend krijgs- en staatsman te zijn. Evenwel hij blonk meer uit als staatsman dan als krijgsman; wel heeft hij in de laatstgenoemde hoedanigheid veel gedaan: ons diep vervallen leger bruikbaar gemaakt, ons land van de Franschen gezuiverd, Zeeland veroverd en Namen genomen, doch als staatsman was niemand zijner tijdgenooten zijn meerdere. De fortuin was hem doorgaans ongunstig: in tal van gevechten tegenover de beroemdste Fransche veldheeren als Condé, Turenne, Luxembourg, werd hij geslagen, maar met groote snelheid wist hij zijne nederlagen te herstellen en het veld te behouden: hij belette den vijand van de overwinning gebruik te maken; hij bleef steeds kalm, standvastig, onvervaard en boezemde zijnen soldaten vertrouwen in, zoowel door zijn persoonlijken moed als door zijne krijgskunsten. Als staatsman was hij van een onkreukbare trouw en dwong hij de achting af van Europa. Met verbazende wilskracht en algeheele toewijding heeft hij zijne grootsche taak volbracht: de redding van den Hervormden godsdienst, het behoud van ons vaderland en de handhaving van het staatkundig evenwicht in Europa, waarvan het noodwendig gevolg was de bestrijding op leven en dood van Frankrijk, dat dit alles zocht te verijdelen en te verbreken. Aan hem zijn wij Nederlanders het verschuldigd — zegt prof. R. Fruin — dat wij in de 17^e eeuw een grootsche rol hebben vervuld in de wereldgeschiedenis. ⁽²⁾

⁽¹⁾ Ons Vorstenhuis bladz. 12.

⁽²⁾ Wil men meerdere bijzonderheden omtrent zijn leven en karakter weten, dan zijn Macaulay, Prof. Theod. Jorissen en anderen uitmuntende gidsen.

Daar Willem III kinderloos overleed en Johan Willem Friso (1687—1711) van Nassau-Dietz, stadhouder van Friesland en Groningen, niet tot zijn opvolger gekozen werd, begon het tweede stadhouderlooze tijdperk, (1702—1747). Deze Friso heeft een kort, maar roemrijk leven gehad. Hij was niet alleen een erfgenaam van den titel van Prins van Oranje-Nassau, maar ook van den moed der Oranje's. In 1704 reeds trad hij als generaal op en in 1709 verwierf hij zich onsterfelijken roem in den slag bij Malplaquet. Hij scheen tot groote dingen bestemd te zijn, doch zijn vroegtijdige dood sloeg den bodem in aan alle grootsche verwachtingen. Op reis naar 's Gravenhage, waar hij met den koning van Pruisen de verdeeling der erfenis van Willem III zou bespreken, verdronk hij jammerlijk in het Hollandsch Diep bij den Moerdijk in 1711. Weldra werd aan zijne gemalin, de Hessische Prinses Maria Louise, een zoon geboren, Willem Karel Hendrik Friso, die hem als stadhouder van Friesland opvolgde. Deze vorst werd later de eerste stadhouder onder den naam van Willem IV (1711—1751), die deze waardigheid in alle gewesten bekleedde en een grooter macht verkreeg dan een zijner voorgangers ooit bezeten had. In 1718 stadhouder van Groningen geworden en in 1722 van Drente en Gelderland, had hij zijne verdere verheffing tot die waardigheid in Zeeland, Holland, Utrecht en Overijsel te danken aan den oorlog van Frankrijk in de Zuidelijke Nederlanden en den inval in Staats-Vlaanderen. Evenals in het rampzalige jaar 1672 zag het volk reikhalzend naar een redder uit en meende dien weder gevonden te hebben in een vorst uit het Huis van Oranje, ofschoon thans die verwachtingen teleurgesteld werden. Zelfs Bergen-op-Zoom werd genomen (1747). Doch voor de totstandkoming der nationale eenheid was het een belangrijk feit, dat alle provinciën thans onder één stadhouder vereenigd waren. De Staten-Generaal droegen aan Willem IV het kapitein-generaal- en admiraalschap op, erfelijk in de mannelijke en vrouwelijke linie, evenals het Stadhoudersschap. Voorts verkreeg hij het bewind over de Generaliteitslanden en het Opperdirecteurschap van Oost- en West-Indië, met opheffing van alle bepalingen, die voorheen de bevoegdheid van den stadhouder beperkten. Maar Willem IV miste de gave, om van de omstandigheden gebruik te maken; hem was de hoogste macht in den schoot geworpen, doch hem ontbraken veldheerstalenten en een vast karakter, terwijl hij als staatsman niet meer dan middelmatig was. Hij bezat vele kundigheden en grooten ijver, die echter overdreven werd tot het kleingeestige, zoodat hij ook de geringste zaken zelf wilde afdoen, waardoor het belangrijke dikwijls werd verzuimd. Hij wilde wel het goede en deed ook veel goeds, maar de verwachtingen, die van hem gekoesterd waren, werden niet vervuld. De volksbeweging, die hem verheven had, waarvan mede een der bedoelingen was om door den prins de oligarchie uit te roeien, was door hem niet begrepen. Zijn vroegtijdige dood verhinderde hem in zijn pogingen, om tot heil der burgerij werkzaam te zijn, maar bewaarde hem tevens voor veel kwaads, dat hem vermoedelijk van zijne onderdanen zou weervaren zijn, daar hij het vertrouwen had verloren en velen zich van hem hadden afgewend. ⁽¹⁾.

¹⁾ Zie Rijsens t. a. p. bladz. 179.

de rij der mogendheden. Zelfs werd haar luister verhoogd, toen Willem en zijne gemalin Maria, dochter van Jacobus II, koning van Engeland, in 1689 tot Koning en Koningin van dat land werden gekroond, nadat Jacobus van den troon verdreven was. Daardoor nam het overwicht van Frankrijk een einde, de godsdienstige en burgerlijke vrijheid van Europa werd bevestigd en het Protestantisme verkreeg nieuwe kracht. En tot zijn dood toe bleef Willem III, de onverzoenlijke vijand van Lodewijk XIV, het bolwerk van Europa's vrijheid, waaraan zijn naam, evenals die van Willem I, onafscheidelijk verbonden blijft, de steunpilaar van staatkundige en godsdienstige vrijheid, „de handhaver der onafhankelijkheid van Europa tegenover de Fransche heerschzucht, de toevlucht der verdrukte Protestanten, het erkende hoofd van het Protestantsch Europa. Zijne laatste gedachten hielden zich bezig met het voorbereiden van den grooten strijd om de Spaansche erfenis, die na zijn dood Europa zou beroeren: de voortzetting van wat door hem was aangevangen. Zijn plotselinge dood, ten gevolge van een val van het paard, in 1702, deed den laatsten vertegenwoordiger van den tweeden tak der Oranje-Nassau's ten grave dalen, den kinderloozen erfgenaam van een geslacht, dat anderhalve eeuw lang de bewondering van Europa had gewekt.” ⁽¹⁾

Uiterst zwak en teer van gestel, aamborstig en toringachtig, gestadig door hoest en ondragelijke hoofdpijnen gekweld, scheen het in den aanvang, dat Willem III niet opgewassen zou zijn tegen de zware taak, die hem wachtte. Doch zijn ijzeren wil en onbreekbare energie zegevierden over de zwakheden van zijn lichaam. Zijne talenten waren buitengewoon; op vier en twintigjarigen leeftijd had hij reeds den roem verworven van een uitstekend krijgs- en staatsman te zijn. Evenwel hij blonk meer uit als staatsman dan als krijgsman; wel heeft hij in de laatstgenoemde hoedanigheid veel gedaan: ons diep vervallen leger bruikbaar gemaakt, ons land van de Franschen gezuiverd, Zeeland veroverd en Namen genomen, doch als staatsman was niemand zijner tijdgenooten zijn meerdere. De fortuin was hem doorgaans ongunstig: in tal van gevechten tegenover de beroemdste Fransche veldheeren als Condé, Turenne, Luxembourg, werd hij geslagen, maar met groote snelheid wist hij zijne nederlagen te herstellen en het veld te behouden: hij belette den vijand van de overwinning gebruik te maken; hij bleef steeds kalm, standvastig, onvervaard en boezemde zijnen soldaten vertrouwen in, zoowel door zijn persoonlijken moed als door zijne krijgskunsten. Als staatsman was hij van een onkreukbare trouw en dwong hij de achting af van Europa. Met verbazende wilskracht en algeheele toewijding heeft hij zijne grootsche taak volbracht: de redding van den Hervormden godsdienst, het behoud van ons vaderland en de handhaving van het staatkundig evenwicht in Europa, waarvan het noodwendig gevolg was de bestrijding op leven en dood van Frankrijk, dat dit alles zocht te verijdelen en te verbreken. Aan hem zijn wij Nederlanders het verschuldigd — zegt prof. R. Fruin — dat wij in de 17^e eeuw een grootsche rol hebben vervuld in de wereldgeschiedenis. ⁽²⁾

⁽¹⁾ Ons Vorstenhuis bladz. 12.

⁽²⁾ Wil men meerdere bijzonderheden omtrent zijn leven en karakter weten, dan zijn Macaulay, Prof. Theod. Jorissen en anderen uitmuntende gidsen.

Daar Willem III kinderloos overleed en Johan Willem Friso (1687—1711) van Nassau-Dietz, stadhouder van Friesland en Groningen, niet tot zijn opvolger gekozen werd, begon het tweede stadhouderlooze tijdperk, (1702—1747). Deze Friso heeft een kort, maar roemrijk leven gehad. Hij was niet alleen een erfgenaam van den titel van Prins van Oranje-Nassau, maar ook van den moed der Oranje's. In 1704 reeds trad hij als generaal op en in 1709 verwierf hij zich onsterfelijken roem in den slag bij Malplaquet. Hij scheen tot groote dingen bestemd te zijn, doch zijn vroegtijdige dood sloeg den bodem in aan alle grootsche verwachtingen. Op reis naar 's Gravenhage, waar hij met den koning van Pruisen de verdeeling der erfenis van Willem III zou bespreken, verdronk hij jammerlijk in het Hollandsch Diep bij den Moerdijk in 1711. Weldra werd aan zijne gemalin, de Hessische Prinses Maria Louise, een zoon geboren, Willem Karel Hendrik Friso, die hem als stadhouder van Friesland opvolgde. Deze vorst werd later de eerste stadhouder onder den naam van Willem IV (1711—1751), die deze waardigheid in alle gewesten bekleedde en een grooter macht verkreeg dan een zijner voorgangers ooit bezeten had. In 1718 stadhouder van Groningen geworden en in 1722 van Drente en Gelderland, had hij zijne verdere verheffing tot die waardigheid in Zeeland, Holland, Utrecht en Overijsel te danken aan den oorlog van Frankrijk in de Zuidelijke Nederlanden en den inval in Staats-Vlaanderen. Evenals in het rampzalige jaar 1672 zag het volk reikhalzend naar een redder uit en meende dien weder gevonden te hebben in een vorst uit het Huis van Oranje, ofschoon thans die verwachtingen teleurgesteld werden. Zelfs Bergen-op-Zoom werd genomen (1747). Doch voor de totstandkoming der nationale eenheid was het een belangrijk feit, dat alle provinciën thans onder één stadhouder vereenigd waren. De Staten-Generaal droegen aan Willem IV het kapitein-generaal- en admiraalschap op, erfelijk in de mannelijke en vrouwelijke linie, evenals het Stadhoudersschap. Voorts verkreeg hij het bewind over de Generaliteitslanden en het Opperdirecteurschap van Oost- en West-Indië, met opheffing van alle bepalingen, die voorheen de bevoegdheid van den stadhouder beperkten. Maar Willem IV miste de gave, om van de omstandigheden gebruik te maken; hem was de hoogste macht in den schoot geworpen, doch hem ontbraken veldheerstalenten en een vast karakter, terwijl hij als staatsman niet meer dan middelmatig was. Hij bezat vele kundigheden en grooten ijver, die echter overdreven werd tot het kleingeestige, zoodat hij ook de geringste zaken zelf wilde afdoen, waardoor het belangrijke dikwijls werd verzuimd. Hij wilde wel het goede en deed ook veel goeds, maar de verwachtingen, die van hem gekoesterd waren, werden niet vervuld. De volksbeweging, die hem verheven had, waarvan mede een der bedoelingen was om door den prins de oligarchie uit te roeien, was door hem niet begrepen. Zijn vroegtijdige dood verhinderde hem in zijn pogingen, om tot heil der burgerij werkzaam te zijn, maar bewaarde hem tevens voor veel kwaads, dat hem vermoedelijk van zijne onderdanen zou weervaren zijn, daar hij het vertrouwen had verloren en velen zich van hem hadden afgewend. ⁽¹⁾.

¹⁾ Zie Rijsens t. a. p. bladz. 179.

De eigenlijke stichter van het koningschap was, volgens Leopold von Ranke ⁽¹⁾, de stadhouder Willem IV geweest, dat zich thans onder den invloed der wereldgeschiedkundige gebeurtenissen had gevormd.

Maar de roeping van Koning Willem I was een geheel andere dan die van zijne voorgangers; geen herstel der oude staatsregeling was mogelijk, maar een souverain moest er wezen, in wien de eenheid van het vaderland haar belichaming kon vinden. ⁽²⁾

Heeft de regeering van Willem I aan de verwachtingen des volks beantwoord?

Nu eens overdreven geprezen, dan weer eveneens gelaakt, zelfs met ondankbaarheid gelasterd, staat het toch vast, dat Willem I met rusteloozen ijver ons land heeft bestuurd en de bevordering der belangen zijner onderdanen ernstig gewild heeft. Hij mistte het geniale van zijn grooten naamgenoot, Prins Willem I; hij muntte meer uit als administrateur dan als staatsman; hij was onbuigzaam van karakter en kon op den duur niet overweg met hen, die er een eigen meening op nahielden, zoodat er verwijdering ontstond tusschen hem en zijne uitstekende staatsdienaars van Hogendorp en Falck ⁽³⁾; hij was eerezuchtig en verheugde zich daarom, dat zijn grondgebied door de beschikking der groote mogendheden met België was vergroot, hoewel hij ten eenenmale ongeschikt was om de vereeniging der regeering van Nederland en België te doen gelukken, gelijk het in den loop der eeuwen nooit was gelukt ⁽⁴⁾; geschiedenis, taal, godsdienst, bronnen van welvaart, in één woord de belangen der beide volken waren verschillend. Ook 's konings houding, nu eens weifelend dan weer onverzettelijk, werkte den opstand, die in 1830 uitbrak, in de hand, en maakte de scheiding der beide landen onvermijdelijk; de schuldenlast der natie nam onrustbarend toe en het gevolg van dit alles was, dat de liefde van het volk voor den koning allengs verkoelde.

Ontkend kan voorts niet worden, dat Koning Willem I weinig rekening gehouden heeft met het feit, dat hij was een constitutioneel vorst; „zijn karakter kon zich niet schikken in de plooiën van den constitutioneelen koningsmantel” ⁽⁵⁾; „voor hem was de natie het levenloos voorwerp, waarop hij datgene beproefde, wat naar zijne oprechte overtuiging voor haar het nuttigste was” ⁽⁶⁾. De grondwet van 1840, die hem werd afgedwongen, was weinig beter dan de grondwetten van 1814—1815; geen staatkundige rechten, geen vrije verkiezing der Staten-Generaal, geen openbaarheid in de behandeling der staatszaken, geen toezicht op de financiën. Den koning werden rechten toegekend, geheel in strijd met de eerste beginselen van een „wijze constitutie.” Zijn karakter strookte nu eenmaal niet met een parlementaire regeering, noch met ministerieele verantwoordelijkheid. ⁽⁷⁾

¹⁾ Briefwechsel Friedr. des Gr. met Wilh. IV, s. 14.

²⁾ Nijhoff, t. a. p. bladz. 57.

³⁾ Zie Rijsens t. a. p. het hoofdstuk „Koning Willem I.”

⁴⁾ Vgl. Nijhoff t. a. p. bladz. 59.

⁵⁾ Nijhoff t. a. p. bladz. 60.

⁶⁾ Beaufort, Geschiedk. opstellen dl. II bl. 160.

⁷⁾ Nijhoff t. a. p. bladz. 61 en de door hem aangegeven bronnen in de „Aanteekeningen”.

Volmondig moet echter erkend worden, dat het volk zelf ook schuld had aan dien loop der zaken; het toonde geen belangstelling in het staatkundige leven; zijne onverschilligheid en traagheid werkte de autocratie van den vorst in de hand; eerst later verzette het zich tegen den koning, wiens bedoeling steeds was voor het heil zijner onderdanen als een vader te zorgen.

Verder staan tegenover de genoemde karaktertrekken des konings groote deugden. In de hoogste mate werkzaam, ijverig, kloek van verstand, krachtig van wil, achtte Willem I het niet alleen zijn plicht de welvaart des lands te bevorderen, maar het was ook zijne oprechte begeerte, zooals hij door de daad getoond heeft; met ijver legde hij zich toe om den financieelen toestand des lands te verbeteren; handel, nijverheid, landbouw bevorderde hij; verscheidene kanalen werden aangelegd — Noord-Hollandsch kanaal, Apeldoornsch kanaal, Zuid-Willemsvaart enz., — havens werden verbeterd, de Maatschappij van Weldadigheid (1821) werd opgericht, alsmede de Handelmaatschappij (1824), aan het onderwijs wijdde de koning groote zorg, getuigen de hoogeschoolen te Gent en te Luik, die verzezen, Breda werd met een Militaire Academie verrijkt, Medemblik met een Instituut voor de Marine, dat thans te Nieuwediep is gevestigd; ook ten opzichte van kerkelijke aangelegenheden maakte Z. M. zich in veler oogen verdienstelijk, kortom koning Willem I heeft ontegenzeggelijk zeer veel gedaan om de welvaart des volks te vermeerderen, dat groote verplichtingen aan hem heeft.

Zeer te betreuren is daarom het scherpe contrast tusschen het begin van 's konings regeering en het einde daarvan. Met geestdrift en gejubel had het volk hem ingehaald, doch allengs was een gevoel van wantrouwen, ontevredenheid en bitterheid jegens hem ontstaan, zich lucht gevende in verwijten. Teleurgesteld in zijne verwachtingen ten opzichte van zijn arbeid voor het heil des volks, mismooedig omdat zijne onderdanen zijne vroegere verdiensten jegens hen schenen vergeten te zijn, deed hij afstand van de regeering (7 Oct. 1840) en verliet het land. Hij stierf in den vreemde, te Berlijn, drie jaren later, weinig betreurd door zijne landgenooten, voor wier stoffelijke welvaart hij toch zooveel had gedaan, voor wie hij met goede bedoelingen, schoon niet altijd met goeden uitslag, zijne beste krachten had veil gehad, wier nationaliteit en eenheid zoo krachtig door hem waren bevorderd.

Voorzeker een treurig einde na zulk een schoon begin.

Willem George Frederik Lodewijk, Prins van Oranje, besteeg in 1840 den troon zijns vaders en regeerde als Koning Willem II (1792—1849) ongeveer acht en een half jaar over ons land. Voorzeker een korte tijdruimte; toch heeft hij daarin veel goeds tot stand gebracht; wegens zijn sympathiek karakter mocht hij zich in een groote populariteit verheugen.

En het waren moeilijke dagen, waarin Willem II de regeering aanvaardde; de toestand der financiën scheen wanhopig — de staatsschuld bedroeg 2200 miljoen gulden — en dringend werd er herziening der grondwet verlangd. Het volk wilde invloed oefenen op zijne belangen. Het evenwicht in de financiën werd eenigszins hersteld door de „vrijwillige

De eigenlijke stichter van het koningschap was, volgens Leopold von Ranke ⁽¹⁾, de stadhouder Willem IV geweest, dat zich thans onder den invloed der wereldgeschiedkundige gebeurtenissen had gevormd.

Maar de roeping van Koning Willem I was een geheel andere dan die van zijne voorgangers; geen herstel der oude staatsregeling was mogelijk, maar een souverein moest er wezen, in wien de eenheid van het vaderland haar belichaming kon vinden. ⁽²⁾

Heeft de regeering van Willem I aan de verwachtingen des volks beantwoord?

Nu eens overdreven geprezen, dan weer eveneens gelaakt, zelfs met ondankbaarheid gelasterd, staat het toch vast, dat Willem I met rusteloozen ijver ons land heeft bestuurd en de bevordering der belangen zijner onderdanen ernstig gewild heeft. Hij mistte het geniale van zijn grooten naamgenoot, Prins Willem I; hij muntte meer uit als administrateur dan als staatsman; hij was onbuigzaam van karakter en kon op den duur niet overweg met hen, die er een eigen meening op nahielden, zoodat er verwijdering ontstond tusschen hem en zijne uitstekende staatsdienaars van Hogendorp en Falck ⁽³⁾; hij was eerezuchtig en verheugde zich daarom, dat zijn grondgebied door de beschikking der groote mogendheden met België was vergroot, hoewel hij ten eenenmale ongeschikt was om de vereeniging der regeering van Nederland en België te doen gelukken, gelijk het in den loop der eeuwen nooit was gelukt ⁽⁴⁾; geschiedenis, taal, godsdienst, bronnen van welvaart, in één woord de belangen der beide volken waren verschillend. Ook 's konings houding, nu eens weifelend dan weer onverzettelijk, werkte den opstand, die in 1830 uitbrak, in de hand, en maakte de scheiding der beide landen onvermijdelijk; de schuldenlast der natie nam onrustbarend toe en het gevolg van dit alles was, dat de liefde van het volk voor den koning allengs verkoelde.

Ontkend kan voorts niet worden, dat Koning Willem I weinig rekening gehouden heeft met het feit, dat hij was een constitutioneel vorst; „zijn karakter kon zich niet schikken in de plooiën van den constitutioneelen koningsmantel” ⁽⁵⁾; „voor hem was de natie het levenloos voorwerp, waarop hij datgene beproefde, wat naar zijne oprechte overtuiging voor haar het nuttigste was” ⁽⁶⁾. De grondwet van 1840, die hem werd afgedwongen, was weinig beter dan de grondwetten van 1814—1815; geen staatkundige rechten, geen vrije verkiezing der Staten-Generaal, geen openbaarheid in de behandeling der staatszaken, geen toezicht op de financiën. Den koning werden rechten toegekend, geheel in strijd met de eerste beginselen van een „wijze constitutie.” Zijn karakter strookte nu eenmaal niet met een parlementaire regeering, noch met ministerieele verantwoordelijkheid. ⁽⁷⁾

¹⁾ Briefwechsel Friedr. des Gr. met Wilh. IV, s. 14.

²⁾ Nijhoff, t. a. p. bladz. 57.

³⁾ Zie Rijsens t. a. p. het hoofdstuk „Koning Willem I.”

⁴⁾ Vgl. Nijhoff t. a. p. bladz. 59.

⁵⁾ Nijhoff t. a. p. bladz. 60.

⁶⁾ Beaufort, Geschiedk. opstellen dl. II bl. 160.

⁷⁾ Nijhoff t. a. p. bladz. 61 en de door hem aangegeven bronnen in de „Aanteekeningen”.

Volmondig moet echter erkend worden, dat het volk zelf ook schuld had aan dien loop der zaken; het toonde geen belangstelling in het staatkundige leven; zijne onverschilligheid en traagheid werkte de autocratie van den vorst in de hand; eerst later verzette het zich tegen den koning, wiens bedoeling steeds was voor het heil zijner onderdanen als een vader te zorgen.

Verder staan tegenover de genoemde karaktertrekken des konings groote deugden. In de hoogste mate werkzaam, ijverig, kloek van verstand, krachtig van wil, achtte Willem I het niet alleen zijn plicht de welvaart des lands te bevorderen, maar het was ook zijne oprechte begeerte, zooals hij door de daad getoond heeft; met ijver legde hij zich toe om den financieelen toestand des lands te verbeteren; handel, nijverheid, landbouw bevorderde hij; verscheidene kanalen werden aangelegd — Noord-Hollandsch kanaal, Apeldoornsch kanaal, Zuid-Willemsvaart enz., — havens werden verbeterd, de Maatschappij van Weldadigheid (1821) werd opgericht, alsmede de Handelmaatschappij (1824), aan het onderwijs wijdde de koning groote zorg, getuigen de hoogeschoolen te Gent en te Luik, die verzezen, Breda werd met een Militaire Academie verrijkt, Medemblik met een Instituut voor de Marine, dat thans te Nieuwediep is gevestigd; ook ten opzichte van kerkelijke aangelegenheden maakte Z. M. zich in veler oogen verdienstelijk, kortom koning Willem I heeft ontegenzeggelijk zeer veel gedaan om de welvaart des volks te vermeerderen, dat groote verplichtingen aan hem heeft.

Zeer te betreuren is daarom het scherpe contrast tusschen het begin van 's konings regeering en het einde daarvan. Met geestdrift en gejubel had het volk hem ingehaald, doch allengs was een gevoel van wantrouwen, ontevredenheid en bitterheid jegens hem ontstaan, zich lucht gevende in verwijten. Teleurgesteld in zijne verwachtingen ten opzichte van zijn arbeid voor het heil des volks, mismooedig omdat zijne onderdanen zijne vroegere verdiensten jegens hen schenen vergeten te zijn, deed hij afstand van de regeering (7 Oct. 1840) en verliet het land. Hij stierf in den vreemde, te Berlijn, drie jaren later, weinig betreurd door zijne landgenooten, voor wier stoffelijke welvaart hij toch zooveel had gedaan, voor wie hij met goede bedoelingen, schoon niet altijd met goeden uitslag, zijne beste krachten had veil gehad, wier nationaliteit en eenheid zoo krachtig door hem waren bevorderd.

Voorzeker een treurig einde na zulk een schoon begin.

Willem George Frederik Lodewijk, Prins van Oranje, besteeg in 1840 den troon zijns vaders en regeerde als Koning Willem II (1792—1849) ongeveer acht en een half jaar over ons land. Voorzeker een korte tijdruimte; toch heeft hij daarin veel goeds tot stand gebracht; wegens zijn sympathiek karakter mocht hij zich in een groote populariteit verheugen.

En het waren moeilijke dagen, waarin Willem II de regeering aanvaardde; de toestand der financiën scheen wanhopig — de staatsschuld bedroeg 2200 miljoen gulden — en dringend werd er herziening der grondwet verlangd. Het volk wilde invloed oefenen op zijne belangen. Het evenwicht in de financiën werd eenigszins hersteld door de „vrijwillige

In 1877 overleed 's konings gemalin, de rijkbegaafde Koningin Sophie, een dochter van Koning Wilhelm I van Wurtemberg. Den 7den Januari 1879 verbond Z. M. zich in den echt met Emma, Prinses van Waldeck en Pyrmont, doch een langdurige kwaal sloopte allengs zijne krachten en nam hem eindelijk weg uit dit leven en met hem den laatsten mannelijken afstammeling uit het beroemde Huis van Oranje-Nassau. Zijn naam zal in dankbare herinnering bij zeer velen blijven en steeds verbonden aan de herinnering van een bijna twee-en-veertigjarig tijdperk van vrede, bloei en vooruitgang, op geestelijk en stoffelijk gebied van het Nederlandsche volk. Tal van nuttige werken zijn onder zijn regeering tot stand gebracht, o. a. de verbetering van de posterijen, van de telegraafwet, van ons rivierstelsel, de drooglegging van het Haarlemmermeer, de afschaffing van de doodstraf, de wetten op het H. en M. onderwijs, de uitbreiding van het spoorwegnet enz.

Koning Willem III werd opgevolgd door zijne dochter, Koningin Wilhelmina, die echter eerst na het bereiken van den leeftijd van achttien jaren den troon zou bestijgen, zooals thans is geschied en wij straks zullen vermelden. Hare moeder regeerde tot dit tijdstip onder den titel van Koningin-Weduwe-Regentes.

Ook zij verdient met volle recht eenige woorden van waardeering en hulde.

Prinses Adelheid **Emma** Wilhelmina Theresia, een dochter van wijlen George Victor, Vorst van Waldeck en Pyrmont en wijlen H. D. H. Helena, Prinses van Nassau, zag den 2den Augustus 1858 het levenslicht. Zij schonk haar gemaal een dochter, onze tegenwoordige Koningin Wilhelmina. Met de meeste liefde heeft zij haar bejaarden echtgenoot aangehangen en hem den winter zijns levens veraangenaamd. Aan hare zijde heeft Z. M. wellicht de gelukkigste jaren zijns levens doorgebracht.

De groote verdiensten van Koningin Emma zijn tweërlei; vooreerst de wijze, waarop zij hare taak heeft vervuld, om het land te besturen, en in de tweede plaats de wijze, waarop zij hare roeping als moeder en opvoedster der jonge koningin heeft opgevat en ten uitvoer gelegd.

Reeds tijdens de ziekte des konings was H. M. als Koningin-Regentes opgetreden, doch het onverwachte herstel van haar gemaal had ten gevolge, dat deze zelf weder de teugels des bewinds in handen nam. Na zijn dood werd zij, volgens de desbetreffende artikelen der grondwet tot regentes des lands benoemd en tot voogdes der jeugdige koningin.

Van beide plichten, en als regentes en als opvoedster der jeugdige koningin heeft koningin Emma zich voortreffelijk gekweten. Constitutioneel, evenals haar koninklijke gemaal, heeft zij ons land geregeerd. Hare regeeringsdaden gaven steeds blijk van groot overleg, juist oordeel en zelfstandigheid. Bovendien drukte zij de voetstappen van haar gemaal op het gebied der weldadigheid. Kunst en letteren vonden in haar steeds een steun; niets wat der natie ter harte ging, liet haar onverschillig. En zoo is de band, die haar verbindt met het Nederlandsche volk, steeds nauwer en nauwer aangehaald en heeft zij zich een gedenkzuil, hechter dan metaal, opgericht in de harten van het Nederlandsche volk. En wat de zorg betreft, die H. M. steeds gedragen heeft voor de opvoeding en de

ontwikkeling van hare koninklijke dochter, deze is niet genoeg te roemen. Zij beseft diep welk een kostbaren schat haar in Koningin Wilhelmina was toevertrouwd, zoodat zij niets spaarde wat strekken kon, om haar waardig den roemrijken troon harer vaders te doen bestijgen; het Nederlandsche volk heeft het dus voor een goed deel aan het wijs beleid van de koningin-regentes te danken, dat Koningin Wilhelmina de gelegenheid heeft gehad het beste in zich op te nemen, wat ooit de Oranjevorsten hebben bezeten. Ontwikkeling van het verstand, aankweeking van godsdienstzin en warmte van hart, vorming van den smaak voor het edele en schoone — ziedaar het streven van Koningin Emma ten opzichte van hare dochter, dat, naar ons beste weten, met de beste uitkomsten is bekroond. Haar komt dus de eerbiedige hulde der natie toe voor hetgeen zij èn als regentes èn als moeder en opvoedster der jeugdige koningin gedaan heeft; ons volk zal haar steeds den cijns zijner oprechte dankbaarheid blijven betalen. De vorstelijke wijze, waarop zij gebruik gemaakt heeft van het geschenk, door de natie haar aangeboden, de som van ongeveer f 300,000, de oprichting van een Sanatorium voor longlijders, waarvoor zij het schoone lustoord „Oranje-Nassau-oord” zal afstaan, heeft de liefde des volks jegens haar nog vermeerderd. Een schoonere bestemming van deze feestgave zou moeilijk te vinden geweest zijn.

Den 30sten Augustus heeft zij hare taak neergelegd, verheugd, dat het haar is mogen gelukken haar doel te bereiken, tevreden en gelukkig, omdat de grootste tevredenheid en het hoogste geluk bestaat in trouw te zijn aan roeping en plicht. Dit blijkt ook duidelijk uit de volgende proclamatie door haar uitgevaardigd en opgenomen in de Staatscourant en het Staatsblad, d. 30 Aug. 1898:

„De taak, die Mij in 1890 werd toevertrouwd, is weldra geëindigd. Mij valt het onwaardeerbaar voorrecht ten deel, Mijne beminde Dochter den leertijd te zien bereiken, waarop Zij naar het voorschrift der Grondwet tot de regeering wordt geroepen. In dagen van smart en rouw trad Ik op als Regentes van het Koninkrijk, thans schaart zich het geheele Volk in vreugde om den troon zijner jonge Koningin. God heeft Mij in deze jaren gesteund, Mijn dierbaarste wensch is vervuld. Aan allen, die Mij met raad en daad hebben ter zijde gestaan en die Mij gesteund hebben door hunne liefde en gehechtheid, breng ik Mijnen dank. Moge het ons Land met zijne Bezittingen en Koloniën onder de regeering van Koningin WILHELMINA wel gaan! Het zij groot in alles, waarin ook een klein volk groot kan zijn! Ik treed af van de hooge plaats, die Ik in ons Staatswezen heb bekleed, met den diepgevoelden wensch, dat op Koningin en Volk te zamen, door de nauwste banden vereenigd, Gods zegen blijve rusten.
E M M A.”

En thans heeft haar dochter Wilhelmina Helena Paulina Maria, geboren den 31sten Augustus 1880, den troon harer vaders bestegen onder den naam van Koningin Wilhelmina der Nederlanden. Met groote blijdschap en luide jubel werd hare geboorte in den lande begroet, daar de hoop nu weder was gewekt, dat de aloude Oranjestam niet zou uitsterven. Op den dag harer geboorte werd de prinses ingeschreven in de registers van den burgerlijken stand van 's-Gravenhage ten overstaan van den wethouder Mr. F. M. baron van der Duijn, terwijl getuigen waren de ministers van Justitie en van Buitenlandsche Zaken, de heeren Mr. Modderman en Mr. van Lijnden van Sandenburg. Des avonds te 6 uren van dienzelfden dag ontvingen de Staten-Generaal de volgende Boodschap:

„Het is voor Ons een groote vreugde U de blijde tijding te kunnen mededeelen, dat H. M. de Koningin, Onze beminde Gemalin, heden namiddag bevallen is van een prinses. Wij zijn overtuigd, dat de Eerste en Tweede Kamer der Staten-Generaal van harte deelen in de gevoelens, die deze heuglijke gebeurtenis bij ons opwekt en met ons dankbaar den zegen erkennen, die door den Allerhoogste aan ons Huis en het vaderland is geschonken. En hiermede, mijne Heeren, beveel ik U in Gods heilige bescherming.
's-Gravenhage, den 31sten Augustus 1880.
WILLEM.”

Met adressen van gelukwensching beantwoordden de Staten-Generaal deze blijde Boodschap. Ook de buitenlandsche Hoven lieten zich niet onbetuigd.

Ruim tien jaren lang was Prinses Wilhelmina de lievelinge van haar vader, wiens levensavond zij, evenals hare moeder, opvroolijkte en gezellig maakte.

Na den dood van Koning Willem III werd Prinses Wilhelmina Koningin der Nederlanden, onder regentschap van hare moeder, totdat zij, zooals wij boven opmerkten, den achttienjarigen leeftijd zou hebben bereikt (1890—1898). De Raad van Voogdij werd benoemd, bestaande uit de heeren Mr. W. baron van Golstein van Oldenaller, A. N. J. M. baron van Brien van de Groote Lindt, Kamerheeren in buitengewonen dienst van wijlen Z. M. Koning Willem III; Jhr. Mr. G. C. J. van Reenen, vice-president van den Raad van State; Jhr. Mr. W. A. de Jonge, eerst benoemd lid van den Raad; E. A. A. J. de Roy van Zuidewijn, voorzitter van de Algemeene Rekenkamer; Mr. J. G. Kist, president van den Hoogen Raad; Mr. C. Polis, procureur-generaal bij den Hoogen Raad en Mr. J. Roëll, ⁽¹⁾ lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, terwijl de koningin-weduwe-regentes als voogdes van H. M. optrad. In een vereenigde zitting der Staten-Generaal op 8 December 1890, die o. a. bijgewoond werd door de leden der diplomatie, vertegenwoordigers van vreemde Hoven, ministers van Staat, leden van den Hoogen Raad en van de Rekenkamer en de Secretarissen-Generaal der verschillende departementen, met hunne dames, allen in rouwgewaad, legden H. M. de koningin-regentes ⁽²⁾ en de genoemde heeren in handen van den voorzitter Mr. A. van Naamen van Eemnes den voorgeschreven eed af als lid van genoemden Raad van Voogdij.

Enkele bijzonderheden uit het leven der koningin mogen hier een plaats vinden.

Den 12den October 1880 werd zij in den Haag door den doop opgenomen in de Nederlandsch Hervormde Kerk; den 21sten Juni 1884 werd zij kroonprinses en erfgename van den Nederlandschen troon door den dood van den kroonprins Alexander der Nederlanden en in 1890 koningin der Nederlanden, terwijl het Groothertogdom Luxemburg, waar de vrouwen uitgesloten zijn van den troon, aan hertog Adolf van Nassau, als hoofd van den anderen tak van dit Huis, ten deel viel.

De jonge koningin ontving van hare moeder een zeer zorgvuldige opvoeding en haar onderwijs werd aan voortreffelijke mannen toevertrouwd. Hare leermeesters waren de heeren F. Gediking, hoofd eener openbare school te 's-Gravenhage, voor het lager onderwijs, die zijn eerste les 3 Jan. 1887 gaf; Dr. J. J. Salverda de Grave voor het onderwijs in de Nederlandsche en de Fransche talen en letterkunde en de geschiedenis en aardrijkskunde; F. Jansen, onderdirecteur der Academie van Beeldende Kunsten te 's-Gravenhage;

¹⁾ Mr. W. A. A. J. baron Schimmelpenninck van der Oye, voorzitter van de Eerste Kamer der Staten-Generaal, tot lid van den Raad van Voogdij benoemd bij kon. besluit van 30 Oct. 1888, was sedert overleden. Als voorzitter trad baron van Golstein, als secretaris de heer Roëll op.

²⁾ In diezelfde zitting legde Koningin Emma den eed af als koningin-regentes.

Dr. F. J. L. Krämer, hoogleeraar te Utrëcht, voor algemeene geschiedenis; Dr. G. J. van der Flier, hofprediker, voor godsdienstonderwijs; Dr. P. J. Blok, hoogleeraar te Leiden, voor de geschiedenis van Nederland; Dr. C. M. Kan, hoogleeraar te Amsterdam, voor aardrijkskunde; Dr. E. F. Kossmann, leeraar aan het gymnasium in den Haag, voor de Duitsche taal en letterkunde; Dr. H. van de Stadt, directeur van de H. B. S. te Arnhem, in de natuurkunde; Dr. H. Blink voor cosmographie; Mr. J. de Louter, hoogleeraar te Utrecht, in onze staatsinstellingen en de inrichting van het bestuur van Ned. Indie; Dr. C. Hofstede de Groot, in kunstgeschiedenis; de luit.-generaal A. Kool over bestemming, inrichting en gebruik van het Nederlandsche leger; de Schout-bij-Nacht F. J. Stockhuijzen over de zee-macht van den Staat; J. Stortenbeker, pianolessen, terwijl de dames Saxton Winter, gouvernante der koningin, haar onderwijs gaf in de Engelsche taal en letterkunde; mej. A. Wichers in linnennaaien en hare moeder zelve haar onderriicht gaf in nuttige handwerken.

Deze lessen werden met groote nauwkeurigheid, behalve in de vacanties, gegeven tot den 22 Oct. 1896, doorgaans in aanwezigheid van de koningin-regentes en miss Winter. De studie der oude talen bleef helaas uitgesloten.

In de vacanties werden reizen door het grootste deel van ons land gemaakt en bijna alle belangrijke steden bezocht; in 1891 o. a. Amsterdam, waar de koningin den eersten steen legde van het naar haar genoemde Gasthuis (28 Mei); den 16den Juli van dat jaar legde zij den eersten steen van de herbouwde kerk der Ned. Herv. gemeente te Apeldoorn, die den 29sten Maart 1890 door brand was vernield. ⁽¹⁾

Onmogelijk is het ons zonder de bepaalde plaatsruimte te buiten te gaan een beschrijving te geven van de vele reizen door de koningin met hare moeder verder gedaan. Genoeg zij het gezegd, dat zij overal luide werden toegejuicht en met warmte en geestdrift ontvangen. Ook Duitschland, Engeland, Oostenrijk-Hongarije, Zwitserland, Italie en Frankrijk werden bezocht.

Den 23sten Oct. 1896 ⁽²⁾ had met grooten eenvoud de kerkelijke aanneming van de koningin plaats door Dr. van der Flier, bijgestaan door de ouderlingen Mr. Th. baron Mackay en den heer L. J. Wijsman, in tegenwoordigheid van de koningin-regentes, van freule van de Poll, sur-intendante, en miss Saxton Winter, en wel ten paleize in de residentie. Daar bevestigde haar ook dezelfde predikant als lidmaat der Ned. Herv. gemeente. Tot het bijwonen dezer plechtigheid waren uitgenoodigd de dames du Palais, de groot-officieren, de leden van den Raad van Voogdij, de hofhouding, de oudste leden van het dienstpersoneel, de freules De Kock en Van Heemstra, voormalige gouvernantes der koningin, vrouw van der Sande, indertijd de min van H. M., e. a., te zamen 110 personen. De leeraar hield een rede naar aanleiding van Openbaring II vs. 10b: „Zijt getrouw tot den dood en Ik

¹⁾ Deze kerk was door Koning Willem I aan de gemeente geschonken; Z. M. had den eersten steen daarvan gelegd 11 Mei 1839 en de inwijding had den 5den Juni 1842 plaats gehad.

²⁾ G. L. Kepper, Herinneringsbladen uit het openbaar leven van Koningin Wilhelmina, M. M. Couvée, den Haag, bladz. 55 en 56.

zal u geven de kroon des levens." Daarna werden de gebruikelijke vragen door hem gedaan, die door H. M. staande met een duidelijk „ja" werden beantwoord: na afloop der bevestiging, die een diepen indruk op H.H. M.M. gemaakt had, sprak Dr. van der Flier tot beiden nog een hartelijk woord. In hare vertrekken terug gekeerd werden de koninginnen geluk gewenscht door de leden van haar gevolg, door de gezanten en door verlenende civiele en militaire autoriteiten, den president en de leden der Tweede Kamer in den Haag woonachtig enz., terwijl de Synodale commissie een adres van gelukwensching zond. De groothertogin van Saksen-Weimar, tante der koningin, schonk haar een portret van Anna Paulowna, weduwe van koning Willem II, en Keizer Wilhelm II van Duitschland een kruis, gevormd door zeven steenen in chrysoliet, in briljanten gevat.

Zondag 26 Oct. nam H. M. voor de eerste maal in het openbaar deel aan het Heilig Avondmaal en wel in de Kloosterkerk, onder leiding van Dr. van der Flier. Aan de tafel nam de regentes plaats links van de koningin; de president-kerkvoogd graaf van Hogendorp zat naast de regentes; voorts waren aanwezig Jhr. J. Röell, minister van binnenlandsche zaken; baron Æ. Mackay, minister van Staat; Mr. U. W. Huber, lid van den Raad van State; Jhr. Mr. M. A. C. de la Bassecour Caan, lid van Gedeputeerde Staten; E. graaf van Bylandt, lid van de Tweede Kamer; Ds. van Gheel Gildemeester, tijdelijk Praeses van den kerkeraad en Ds. Oort, oudste predikant der Ned. Herv. Gem. in den Haag, terwijl het kerkgebouw gevuld was met tal van belangstellenden. De voorganger zat tegenover de koninginnen tusschen de beide bovengenoemde ouderlingen. Bij het uitreiken van de teekenen van het Avondmaal aan H.H. M.M. sprak hij een ernstig woord, dat in aller hart weerklank vond. Terwijl de koninginnen opstonden klonk van het orgel de psalm-melodie op de woorden: „Dat 's Heeren zegen op U daal';" na een kort gebed in hare loge verlieten de koninginnen het kerkgebouw. De dankzegging had plaats in de Groote Kerk, die door de beide vorstinnen werd bijgewoond, terwijl Dr. van der Flier sprak naar aanleiding van Rom. 12 vs. 1.

Sedert dezen tijd nam de koningin deel aan de groote hoffeesten en aan andere plechtigheden; ook bezocht zij nog verscheidene steden van ons vaderland.

Den 31sten Aug., den dag harer meerderjarigheid, aanvaardde Koningin Wilhelmina zelve de regeering en vaardigde zij de volgende proclamatie uit:

Wij WILHELMINA, bij de gratie Gods, Koningin der Nederlanden, Prinses van Oranje-Nassau, enz. enz. enz.

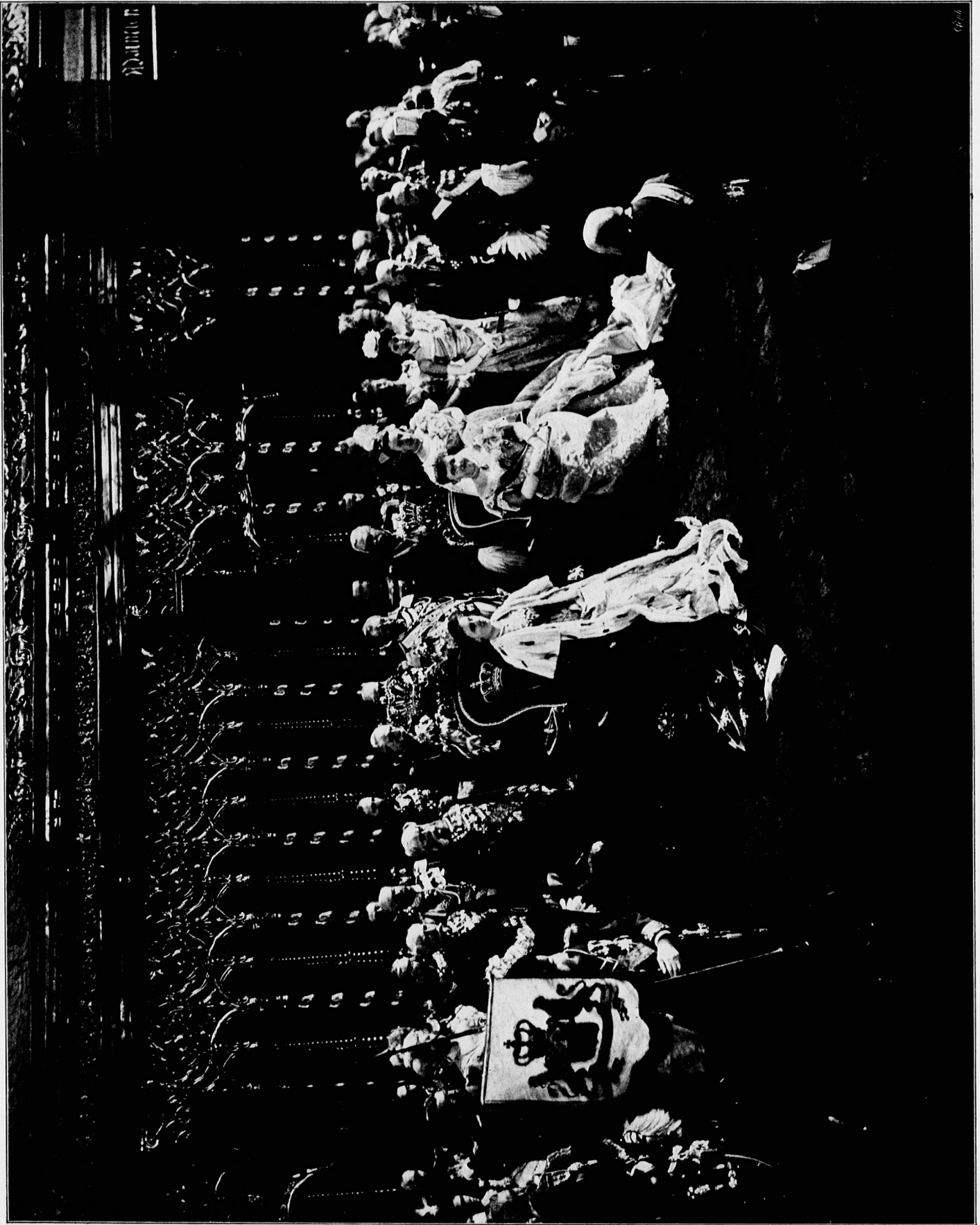
Aan mijn Volk!

Op dezen voor U en Mij gewichtigen dag gevoel Ik Mij gedrongen eenige woorden tot U te richten. Allereerst een woord van warme dankbaarheid! Sedert Mijne vroegste jeugd hebt Gij Mij omgeven met Uwe liefde. Uit alle deelen van het Koninkrijk, uit alle kringen der maatschappij, van ouden en jongen, ontving Ik steeds de treffendste blijken van gehechtheid. Nadat Mijn beminde Vader Mij was ontvallen, werd al Uwe afhankelijkheid aan Mijn Stamhuis op Mij overgebracht. Thans, nu Ik gereed sta de schoone, doch zware taak, waartoe ik geroepen ben, te aanvaarden, gevoel Ik Mij als gedragen door Uwe trouw.

Ontvang Mijnen dank! Hetgeen Ik tot dusver mocht ondervinden liet onuitsprekelijk veel verschuldigd ben, gaf Mij het voorbeeld van een edele en verhevene opvatting der plichten, die nu op Mij rusten. Ik stel Mij tot levensdoel dat voorbeeld na te volgen, te regeeren zooals van een Vorstin uit het Huis van Oranje wordt verwacht. Aan de Grondwet getrouw wensch Ik den eerbied voor den Nederlandschen naam en de Nederlandsche vlag te bevestigen, Ik wensch bij het Opperbestuur over de Bezittingen en Koloniën in Oost en West rechtvaardigheid te betrachten en naar Mijn vermogen bij te dragen tot verhooging van Uw geestelijk en stoffelijk welzijn. Ik hoop en verwacht, dat Uw aller steun, in welken ambtelijken of maatschappelijken werkkring binnen of buiten het Koninkrijk Gij zijt geplaatst, Mij daarbij nooit ontbreken zal. Op God vertrouwend en met de bede dat Hij Mij sterke, aanvaard Ik de regeering. Lasten en bevelen dat deze proclamatie in de Staatscourant en het Staatsblad opgenomen en ter plaatse, waar zulks gebruikelijk is, aangeplakt zal worden.

Gedaan te 's-Gravenhage, op heden den 31sten Augustus 1898.

WILHELMINA."

ROYAL WEDDING

Q. 14

Haar eerste regeeringsdaad was zeer eigenaardig en treffend: nl. de uitvaardiging van een koninklijk besluit dato 31 Aug., waarbij aan de koningin-moeder het Grootkruis van den Nederlandschen Leeuw en het Grootkruis in de orde van Oranje-Nassau werd verleend. Zeker een welverdiende hulde en daad van piëteit.

Den 5den September deed H. M. haar intocht te Amsterdam, waar zij op de meest geestdriftvolle wijze door de bevolking en door duizenden van elders, ook uit den vreemde, werd verwelkomd. De stad was schitterend versierd en geheel in feestdos; de klokken deden hare zware metalen stemmen klinken; zwaar kanongebulder klonk van het oogenblik af, waarop de blijde intocht begon; vreugdeschoten werden gelost van de schepen der vloot, met de fiere driekleur en den Oranje-wimpel hoog in top, alles verkondigende de blijdschap des volks, omdat de koningin haar plechtigen intocht hield in de fiere hoofdstad des lands, om den volgenden dag den eed van trouw aan de grondwet te zweren. De kinderen op de scholen ontvingen een feestgave en hieven het oude „Wilhelmus” aan en de kroningsliederen en alom klonk het:

„’t Is Oranje, ’t blijft Oranje, ’t is Oranje boven!”

De onderwijzers spraken de kinderen toe en zetten hun de beteekenis van den dag uiteen.

Het stationsplein was geheel ontruimd. Troepenafdeelingen marcheerden het voorplein op; het koninklijke ontvangstsalon, vorstelijk ingericht, werd gevuld met grootwaardigheidsbekleeders in staatsiekleedij of groot uniform. In de verte weerklonk de dreuning van een kanonschot en weldra stoomde de met vlaggen getooide locomotief van den koninklijken trein onder den hoogen stationskap, die versierd was met de wapens en vlaggen der Europeesche rijken, omgeven door gouden vredepalmen. De koningin, die reeds bij het binnenkomen van den trein voor het portierenvenster stond, trad met hare moeder op het perron, dat in weinige oogenblikken gevuld was met de heeren en dames van Harer Majesteits gevolgd, in schitterende staatsiekleedij. Door eenige dames werden, als een eerste welkom in de hoofdstad, aan de koninginnen bouquetten aangeboden, de eene voorzien van lila, de andere van oranjelinten. Bij den ingang van de koninklijke ontvangkamer werd de koningin ontvangen en eerbiedig verwelkomd door den Commissaris der Koningin in de provincie Noord-Holland met de leden van Gedep. Staten en den griffier, den burgemeester van Amsterdam met de wethouders en den secretaris der gemeente. Eerbiedig begroetten deze autoriteiten de koningin en de koningin-moeder, die met groote minzaamheid deze begroeting beantwoordden. De Commissaris der Koningin en daarna de burgemeester voerden het woord en heetten H. M. hartelijk welkom in provincie en hoofdstad. Na deze begroeting trad de koningin door een haag van frissche heesters en planten het ontvangsalon binnen.

Daar stonden in breeden kring geschaard verschillende civiele- en militaire autoriteiten, alsmede het centraal-comité voor de feestelijke ontvangst van H. M. Vriendelijk groetend ging H. M. langs de vol eerbied buigende rijen, een verschijning vol bekoorlijke jeugd te midden van deze ernstige mannen. De koningin zag er gezond en welvarend uit, beeld der hope en der veelbelovende jonkheid.

H. M. was gekleed in een wit mantelcostuum en droeg een witten hoed met witte veer, terwijl de koningin-moeder was gekleed in lila-satijn, met een grijs-zijden mantille.

De begroeting in de koninklijke ontvangkamer waar H.H. M.M. met sommigen der aanwezigen eenige vriendelijke woorden wisselden, duurde slechts kort. Weldra werden de deuren aan de zijde van het stationsplein geopend en trad de koningin naar buiten.

Op het stationsplein en tegenover het stationsgebouw waren eerewachters en troepenafdeelingen opgesteld, onder welke eersten een compagnie der dienstdoende schutterij, die het eeresaluut brachten; de huzaren presenteerden hun sabels, tromgeroffel weerklonk, de militaire muziek hief het volkslied aan, de menigte juichte met uitbundige geestdrift, toen H. M. verscheen met hare moeder in het gala-rijtuig van blank ivoor met gouden versiering, een koets niet overweldigend door overladen pracht, maar door haar sierlijken vorm en haar blanke reinheid zoo uitnemend geschikt voor den eersten tocht der jonge koningin als regeerend vorstin. Paardengetrappel weerklonk op het plein, de eerewachter sloot zich rondom het koninklijk rijtuig, de Indische vorsten schaarden zich daarachter. De stoet zette zich in beweging. Het groote oogenblik was aangebroken.

De blijde inkomste van Koningin Wilhelmina was begonnen, en zette zich voort als een triomftocht, den geheelen langen weg tot den Dam onafgebroken voortdurend. Dicht opeengepakt stonden de menschen aan de overzijde van den Buitensingel, en toen het koninklijk rijtuig de brug voor het station passeerde, steeg uit de dichte menigte in de Sarphatistraat en op het Weesperplein de blijde jubelkreet op, die zich voortplantte in de aangrenzende straten, de machtige stem des volks, die zijn koningin welkom heette in de hoofdstad. „Welk een toenemende storm van toejuiching! Welk een climax van enthousiasme!” schrijft een ooggetuige waaraan wij de bijzonderheden van dezen intocht ontleenen.

Statig trok zij heen door die wolk van vereering, de jonge koningin der lage landen aan de zee, in haar witte koets met acht paarden, omgeven door hare trouwe dienaren en de rijksgrachten, gevolgd door de vorsten uit het Oosten in hun schitterende oostersche kleeding, gekomen van ver, uit het zonnig eilandenrijk, waar zij regeert over millioenen onderdanen, om hulde te brengen aan hun hooge gebiedster. Een schitterende stoet, blinkend van goud en edelgesteenten. En de eenvoudigste van allen, de koningin, in haar licht kleed, de vorstelijkste in haar koninklijken eenvoud.

Van het begin van den tocht tot aan de Utrechtsche straat stonden aan weerszijden van den weg, in twee gelederen (op de Hoogesluis in drie), de werklieden- en militaire verenigingen geschaard, welke verzocht hadden op deze wijze aan de koningin een eerste hulde te mogen brengen.

Het treffendst oogenblik was zeker wel dat, waarop H. M. op den Dam verscheen, zeer schilderachtig door den heer De Marès in de „Indépendance Belge” alzoo beschreven: „Op het oogenblik dat het koninklijk rijtuig op het plein verschijnt, komt er groote beweging in de menigte, een geweldige, ontzaglijke, oorverdoovende roep stijgt op van beneden, daalt af van de daken: een onvergetelijk schouwspel, dat volk, bekend om zijn nuchter

verstand, dat een souvereine van achttien jaar toejuicht. De koningin groet. Eerst buigt zij, heel gracieus, maar allengs sleept de ontroering van het volk haar mee. Haar groeten wordt zenuwachtiger en opeens wuift de koningin óók met haar zakdoek; ze wuift snel, en ze strekt haar arm naar het volk uit, met een breed gebaar, dat meer zegt dan alle woorden. En het volk, de ontroering van zijn koningin begrijpende, het volk was als waanzinnig, schreeuwende zijn blijdschap, zijn geestdrift uit. Toen stond de koningin op, rechtop in haar rijtuig, en wuifde zenuwachtig met haar zakdoek; het was alsof ze het volk, háár volk, kushanden toewierp. En het gejuich duurde voort, eindeloos, onverzwakt, tot het oogenblik waarop Hare Majesteit voor de deur van het koninklijk paleis uitstapte.

Enkele oogenblikken later verscheen de koningin op het balkon. De troepen presenteerden het geweer, de vaandels bogen ter aarde — en het volk schreeuwde nog altijd zijn blijdschap uit. Toen, voor dat stampvolle plein, deed de koningin iets heel bekoorlijks. Daar de koningin-moeder achteraf was blijven staan, aan de deur van het balkon, nam Wilhelmina haar opeens bij de hand en troonde haar zachtjes mee tot aan de balustrade. Ze wilde blijkbaar haar moeder in den triomf laten deelen. Het volk begreep de daad van de koningin, en een langdurige ovatie werd gebracht aan de koningin-moeder, wier hand bleef rusten in die van de jeugdige koningin. Welke verrassingen het feestprogramma ons ook nog bereide, een schouwspel dat hiermee te vergelijken was, zullen we niet meer aanschouwen. H. M. Wilhelmina heeft vandaag misschien het gelukkigste oogenblik van haar regeering beleefd.”

En over den intocht van H. M. in het geheel genomen schrijft diezelfde correspondent, dat, zoover zijn journalistengeheugen strekt, geen land, geen hoofdstad een dergelijk schouwspel had te zien gegeven. „Het was wonderdadig eenvoudig en eenvoudig een wonder; het was werkelijk een optocht uit een vertelsel, dat een prinsesje uit een feeën-sprookje naar het paleis van hare droomen begeleidde.”

Ook Fransche, Engelsche en Duitsche journalisten waren verbaasd over de liefde van ons volk voor de koningin en de geestdrift, die bij haar blijde inkomst in de hoofdstad aan den dag werd gelegd, te meer omdat het Nederlandsche volk in den vreemde steeds als zeer kalm en flegmatisch wordt beschouwd.

Thans echter vraagt de plechtige inhuldiging van H. M. in de Nieuwe Kerk, op Dinsdag 6 September, onze aandacht. Van al het merkwaardige kunnen we onmogelijk melding maken en we moeten ons dus vooral bepalen tot de plechtigheid zelve. Reeds te tien uren waren de meeste plaatsen ingenomen, met uitzondering van die welke bestemd waren voor verschillende autoriteiten.

Onder de tonen van het oude Wilhelmus betrad de Koningin met haar schitterend gevolg de kerk en nam hare plaats op den troon in, terwijl bij het voorbijgaan de vier kolonels met de regimentsvaandels salueerden.

Heerlijk klonk vooral het tweede gedeelte:

Myn schilt ende betrouwen

Syt ghij o Godt, mijn Heer!
Op U soo wil ick bouwen,
Verlaet my nimmermeer!

Treffend was het schouwspel, de Koningin, zittende op den troon in den vollen luister van hare waardigheid en blijkbaar vol besef van de grootheid van dit oogenblik.

Toen de muziek zweeg, nam de Koningin te midden eener plechtige stilte het woord en las met heldere stem en met een intonatie, welke ieder der aanwezigen het besef moest geven, dat zij elk woord diep gevoelde, de volgende rede:

„Mijne Heeren leden der Staten-Generaal!

„Door het afsterven van mijn onvergetelijken vader tot den troon geroepen, dien ik onder het zoo wijze en zegenrijke regentschap van mijne innig geliefde moeder beklom, heb ik na de voleindiging van mijn 18e levensjaar de regeering aanvaard. Mijn proclamatie heeft dit aan mijn dierbaar volk bekend gemaakt. Thans is de ure gekomen, waarin ik mij te midden van mijne trouwe Staten-Generaal, onder aanroeping van God, zal verbinden aan mijn dierbaar volk, en zoo bevestig ik heden den hechten band, die tusschen mij en mijn volk bestaat, en wordt de aloude band tusschen Nederland en Oranje opnieuw bezegeld. Het is een schoone roeping, een schoone taak, door God mij op de schouders gelegd, maar ik ben gelukkig en dankbaar om over een volk te mogen regeeren als het Nederlandsche, dat, hoewel klein in zielental, groot is in deugd en krachtig in aard en karakter. Ik acht het een voorrecht, dat het mijn levenstaak en mijn plicht zal zijn, al mijn krachten te wijden aan het welzijn en den bloei van het dierbaar vaderland. De woorden van mijn overleden vader maak ik tot de mijne: „Oranje kan nooit, ja nooit genoeg doen voor Nederland!” Tot de vervulling mijner taak heb ik uw nulp nodig. Heeren leden van de volksvertegenwoordiging, die gij mij ongetwijfeld ook in ruime mate zult verleen. Laat ons samen arbeiden tot bloei en tot voorspoed van het Nederlandsche volk. God zegene uwen en mijnen arbeid. Dat hij strekke tot heil van het vaderland.”

Woord voor woord, schooner dan muziek, klonk de stem van Hare Majesteit tot elk hoekje van het gebouw door, terwijl zij, langzaam sprekend en met grooten nadruk bij sommige gedeelten hare rede uitsprak. Er trilde diep gevoel in hare stem bij de woorden gericht tot de koninklijke moeder, en aangrijpend klónk het: „Nooit, nooit.....”, waarmede Hare Majesteit het innig verbond tusschen Oranje en Nederland bezegelde.

Daarna verhiel de Koningin zich en legde met plechtigen ernst den eed af.

„Ik zweer aan het Nederlandsche volk, dat ik de Grondwet steeds zal onderhouden en handhaven. Ik zweer dat ik de onafhankelijkheid en het grondgebied des Rijks met al Mijn vermogen zal verdedigen en bewaren; dat Ik de algemeene en bijzondere vrijheid en de rechten van alle Mijne onderdanen zal beschermen, en tot instandhouding en bevordering van de algemeene en bijzondere welvaart alle middelen zal aanwenden, welke de wetten te Mijner beschikking stellen, zooals een goed Koning schuldig is te doen. Zoo waarlijk helpe Mij God almachtig!”

Onmiddellijk daarop gaven allen uiting aan hunne geestdrift en op hetzelfde oogenblik barstte er een luid gejubel los, gevolgd door een driewerf herhaald „hoera!”

De voorzitter der Vereenigde Zitting plaatste zich daarna voor den troon tegenover Hare Majesteit en legde de plechtige verklaring af (artikel 52 van de Grondwet):

„Wij ontvangen en huldigen, in naam van het Nederlandsche volk en krachtens de Grondwet, U als Koningin; wij zweren (beloven), dat wij Uwe onschendbaarheid en de regten Uwer Kroon zullen handhaven; wij zweren (beloven) alles te zullen doen wat goede en getrouwe Staten-Generaal schuldig zijn te doen. Zoo waarlijk helpe ons God almachtig (dat beloven wij).”

De griffier van de Eerste Kamer riep daarna de namen van de leden der Staten-Generaal op, die hoofd voor hoofd bij het appèl nominaal van hunne plaats opstonden en het eedsformulier aflegden. De koningin volgde met grooten ernst de geheele eedsaflegging, telkens den blik richtende op den volksvertegenwoordiger, die het formulier uitsprak.

Onmiddellijk nadat allen den eed hadden afgelegd, zwaaide de oudste koning van wapenen met zijn scepter en riep met luider stem:

HARE MAJESTEIT KONINGIN WILHELMINA IS INGEHULDIGD!

Daarop riep hij driemaal: „Leve de koningin!” welke kreet door den anderen koning van wapenen werd herhaald, en waarmede alle aanwezigen instemden in een stroom van

gejuich, dat minuten lang aanhield. Terwijl het koor het koraal „Nun danket allen Gott!“ aanhief, stonden de koninginnen van hare zetels op en namen den terugtocht aan met hetzelfde ceremonieel als bij hare komst, waarbij weder met de regimentsvaandels werd gesalueerd. Bij het vertrek der koningin werd haar wederom een hartelijke ovatie gebracht.

Met gespannen aandacht wachtten de duizenden op den van heerlijk licht stralenden Dam, terwijl de daken der sierlijke huizen met menschen gevuld waren en de hemel zich heerlijk blauw over dit schilderachtige schouwspel welfde, op het oogenblik, dat de herauten van wapenen naar buiten zouden treden, om den volke kond te doen van de blijde boodschap, dat Koningin Wilhelmina was ingehuldigd. Dat oogenblik komt. De militairen presenteeren het geweer, de ruiters de sabel. Wijd slaan beide deuren open. Statig treden de trompetters naar buiten in hunne blauw met goudgele gewaden en hoeden met breede pluimen. Zij steken de trompet, dat het schalt over den Dam, en daarna is 't een kort oogenblik stil. Stil van trompetgeschal, stil ook onder de menigte. Dat eene oogenblik zwijgt de Dam. Dan, met triomfantelijken klank in de stem, roept de oudste der herauten van wapenen uit, zoodat allen het hooren konden:

HARE MAJESTEIT KONINGIN WILHELMINA IS INGELULDIGD!”

En met het „leve de koningin!“ door de beide herauten hierna aangeheven, mengde zich duizendvoudig die kreet uit den mond des volks. De jubeltoon zwol aan en plantte zich voort tot ver in de aangrenzende straten. Nadat de herauten binnen de kerk teruggekeerd waren, gingen weldra opnieuw de deuren open en overschreed de koningin den drempel. Geen gejuich werd vernomen; allen waren onder den indruk van het liefelijke der verschijning. Zeer langzaam schreed zij voort tusschen de menschen, den hermelijnen mantel over de schouders, waarvan de slippen door grootwaardigheidsbekleeders gedragen werden. Een blijde glans van tevredenheid lag over het bevallige gelaat, geheel verschillend van de uitdrukking daar straks, toen de zware gang naar de kerk gedaan werd.

Een storm van toejuichingen brak los, een uitbarsting van geweldige geestdrift. Ook van de achterzijde van het Paleis klonk een luid gejubel over naar den Dam ter eere van de koningin-moeder, die naar het Paleis terugkeerde. Niet lang duurde het of de herauten van wapenen plaatsten zich met de beide trompetters aan de beide hoeken van het balkon, die het luid over de hoofden der juichende menigte uitschetterden, dat Neerlands Koningin gehuldigd in haar Paleis was teruggekeerd. Daar verscheen de koningin zelve, onmiddellijk begroet door een onbeschrijfelijk gejubel en gezwaai met hoeden, petten en zakdoeken, en steeds wuifde zij met een vriendelijken glans op het gelaat; de diamanten in haar kroon vonkelden in de stralen der zon en stralend in haar wit gewaad geleek zij een fee uit een sprookje. Het volk hief als één man het „Wilhelmus“ aan, waarbij de muziek der militairen uit eigen beweging inviel. Het was dus een uiting van spontane, zuivere geestdrift, die eerst bedaarde toen de vorstinnen zich in het Paleis hadden terug getrokken.

Thans nog enkele woorden over den rijtoer, dien de koninginnen door de stad gemaakt hebben, de eerste maal dus, dat Koningin Wilhelmina zich als gehuldigd vorstin aan haar

volk zou vertoonen. 't Was een ware zegetocht, die ongeveer om half drie aanving. Met groote ingenomenheid werden de feestelijk versierde pleinen en straten door de vorstelijke personen in oogenschouw genomen, waar overal haar huldebetuigingen werden gebracht met de uitbundigste geestdrift. „Evenals Maandag bij den intocht” — schrijft diezelfde ooggetuige in een onzer bladen — „was 't ook nu weer één onafgebroken volkshulde. Geestdriftige hulde langs alle straten, stijgende geestdrift, vol gloed en warmte in de rijk getooide Israëlietenwijken, ongekend enthousiasme, gonzend en bulderend in de volkrijke buurten van de Jordaan, in de Willemstraat, waar het volk woont, het volk, dat de liefde voor Oranje in het bloed zit, de echte Oranjeklanten, het blij en feestelijk gestemde volk, één zich voelend met het Oranjehuis.

O, die heerlijke zegetocht door de opgepropte volksbuurten, dat was wel een van de schoonste gedeelten van den rit. Een fraai schouwspel was ook de huldebetuiging van het garnizoen, van de troepen, die stonden opgesteld op het groote plein buiten de Muiderpoort, bij de plaats, waar soldaten der genie een eerepoort hebben gebouwd ter eere van hun Koningin. De vorstelijke stoet reed onder dezen fraaien eereboog door en langs de blinkende rijen der militairen. Dat waren alle oogenblikken, die bijzonder uitkwamen in dezen rit, die een zegetocht was door Amstels straten, een zegetocht voor de Koningin, die met blijdschap en verknochtheid werd begroet, een zegetocht voor de moeder, wie geheel het volk dankte met aandoenlijke dankbaarheid voor wat zij deed voor het vaderland.”

Des avonds had er een diner ten hove plaats van 280 couverts, waar verschillende autoriteiten met hunne echtgenooten genoodigd waren, als het geheele dienstdoende civiele en militaire Huis der koningin, de buitenlandsche gezanten, de Indische vorsten, de leden van de Eerste en Tweede Kamer der Staten-Generaal e. a. De koninginnen verschenen met den groothertog van Saksen-Weimar en den vorst Von Wied met zijne gemalin prinses Marie der Nederlanden. Even na het begin van het diner sprak koningin Wilhelmina het volgende tot hare gasten:

„Mijn hart dringt mij op dit oogenblik uiting te geven aan de wenschen, die mij bezielen voor het heil en welzijn van mijn dierbaar land en volk. Ik noodig u allen uit met mij een dronk te wijden aan het vaderland. Leve het Vaderland!” waarop de voorzitter der Eerste Kamer, de heer Van Naamen van Eemnes, antwoordde en de jonge Vorstin een langdurige gelukkige en gezegende regeering toewenschte.

Toen het diner afgelopen was begaf men zich naar de voorzaal, waar de koningin tot bijna ieder harer gasten het woord richtte; de tonen van de muziek der Marine-kapel deden zich telkens hooren. ⁽¹⁾.

Woensdag werd aan de koningin voor het Paleis een schitterende aubade gebracht door den Nederlandschen Zangersbond, uitgevoerd door 900 zangers, onder directie van den

⁽¹⁾ Als een bijzonderheid wordt gemeld, dat het geheele diner op zilveren servies werd voorgediend, waarvan de stukken afkomstig moeten zijn van den koning-stadhouder Willem III.

heer J. Ferd. Boeske, begeleid door de militaire muziekkorpsen van het 3e, 5e en 7e regiment Infanterie en van de Grenadiers en Jagers. Bij het verschijnen der koningin op het balkon, even over half elf, met hare moeder en den prins en de prinses von Wied, steeg een geestdriftig gejuich op uit de dicht opeen gepakte menigte. Weldra werd het stil en luisterde men aandachtig naar het koraal: „Dankt allen God den Heer”, dat gevolgd werd door „Hollands Glorie” van Dr. H. G. H. Groenewegen, muziek van R. Hol; het „Vlaggelied” van Dr. J. P. Heije, muziek van Joh. Verhulst, en het „Wilhelmus” van Dr. N. Beets. Aandachtig hoorde de koningin staande de zangen en volgde de woorden. Bij de klanken van het laatste lied:

„Wilhelmina van Nassauwe,
Draag lang en blij de kroon!
Wij steunen op uw trouwe,
Zoo steune God uw troon!”

werden allerwege de hoeden afgenomen en steeg de geestdrift tot het hoogste toppunt.

De koningin ontbood den dirigent en eenige andere heeren en betuigde hun hare hoogen ingenomenheid over den zang, roemde de keuze der liederen, prees vooral de tekstwoorden en betuigde allen haren hartelijken dank.

Stippen wij nog even aan, dat H.H. M.M. om één uur de „Gouden koets” bezichtigden en daarna de volksfeesten achter het Rijksmuseum bezochten.

De „historisch allegorische optocht” verdient afzonderlijke vermelding, ontworpen door de heeren A. N. J. Fabius en A. Reyding en gevormd door leden van Amsterdamsche werklieden-vereenigingen, terwijl het Keurvendel „Prins Maurits” gewaardeerde diensten bewees. Hij was in drie groepen verdeeld: de eerste was gevormd door de grondleggers van den Nederlandschen Staat, de tweede door de bevestigers daarvan te land en ter zee en in de kolonien, de derde stelde in beeld de gouden eeuw der Republiek voor, den bloeitijd van kunsten en wetenschappen. Over het algemeen waren de costumes zeer gelukkig en volkomen getrouw, hoewel niet altijd de juiste personen gevonden waren voor degenen, die zij voorstelden. Onder de feestwagens muntte die der stoere zeehelden, die ons land onsterfelijken roem deden verwerven, uit, terwijl de karos van Amalia van Solms karakteristiek kan genoemd worden. Het vendel, dat over den geheelen stoet was verdeeld, was prachtig; vermeld moeten nog worden de „Vreemdelingen uit het Oosten”, waaronder een Arabier met een kameel en de negers en Roodhuiden met Johan Maurits van Nassau, en de wagen van Jan Steen.

Nadat de optocht op het terrein voorbijgetrokken was, reden de koninginnen naar het Paleis, om zich voor te bereiden voor de Cour des avonds. Deze was zeer druk bezocht; het wemelde van autoriteiten in goud, zilver, toga en rok; een 2000 à 2500 gingen H. M. voorbij, wier huldebetooning steeds buigend door haar beantwoord werd.

Des avonds om 9 uur waren H. M. tegenwoordig bij het vuurwerk op het IJ, aangeboden door de Provinciale Staten van Noord-Holland. Het IJ wemelde van verlichte vaar-

tuigen, die een prachtig gezicht opleverden. Het middelpunt van het terrein was de koninklijke tribune op den West-Indischen steiger. Links en rechts daarvan waren twee linien gevormd over het IJ. Aan de westzijde lagen de „Ceres”, een der booten door het gemeentebestuur van Amsterdam beschikbaar gesteld, en daarna een reeks vaartuigen, waarvan het slot werd gevormd door de pantserdekschepen „Zeeland” en „Holland”, de pantserschepen „Piet Hein” en „Evertsen”, eenige torpedobooten, enz.; aan de oostzijde lagen de schepen van de „Nederland” en de verdere Stoombootmaatschappijen. Onder de reeks verlichte vaartuigen waren zeer fraaie, die zich op de groote watervlakte bewogen, o. a. een Amsterdamsch koggeschip met mooi verlichte lijnen, de Japansche Jonk, het Siameesche Koningsjacht, de Visch, de Eend, e. a. Het vuurwerk voldeed minder, hoewel enkele stukken mooi waren.

Donderdag werd weder geopend met koraalmuziek van verschillende kerken en poorten; op dien dag werden door H.H. M.M. bezocht de tentoonstelling van voorwerpen betreffende het Oranje-Huis in 't Rijks-museum, de Rembrandt- en de kleederdrachten-tentoonstelling in het Suasso-museum; overal werden bouquetten aangeboden en heerschte de meest geestdriftige stemming. De koninginnen woonden voorts een matinée musicale bij in het allereurigst versierde Concertgebouw, waar o. a. de Kronings-Cantate van Nicolaas Beets, prachtig gecomponeerd door Bernard Zweers, onder leiding van den heer W. Mengelberg, werd ten gehore gebracht. Heerlijk klonk het krachtige, juichende

„Halleluja! Looft den Heer der Heeren,
Koning van de Koningen der aard,
Wien al 's werelds volken moeten eeren
Met een hulde Zijner waard!”

aangeheven door een reusachtig koor met een krachtig orkest, waarna Joh. Messchaert op de hem eigene en nobele wijze met zijn wonderschoon orgaan inzette:

„Eerbied, eerbied trilt door hart en aren,
Bij den groet der liefde U aangeboën;”

begeleid door het mooi klinkende orkest en de harpen. Een vijfstemmig koor herhaalde die woorden, een meesterstukje van bewerking, gevolgd door het solo-quartet, gezongen door de dames Noordewier-Reddingius en Cornélie van Zanten en de heeren J. J. Rogmans en Joh. Messchaert:

„O Hemelkoning, hooggelooft!”

De indruk van het geheel was in één woord grootsch.

Des avonds had de gala-voorstelling in den Stadsschouwburg plaats; bij het binnenkomen der koninginnen speelde het Opera-orkest het Wilhelmus; de opvoering van de dramatische schets „Oranje en Nederland” van H. J. Schimmel, de verzoening van De Ruijter en Tromp door Prins Willem III behandelende, was het hoofdnummer van het programma en werd gevolgd door een apotheose. In den keurig versierden foyer waren H.H. M.M. bouquetten aangeboden door eenige dames en waren zij verwelkomd door een paar wethouders. De koningin

droeg een wit satijn toilet, laag uitgesneden, geheel geborduurd, met paarlen versierd met twee quilles van wit fluweel, waarop kant met paarlen; de koningin-moeder droeg een licht lila-toilet en beiden diamanten hoofdtooisels en halssieraden.

Vrijdag des morgens te 10.40 verlieten H.H. M.M. de hoofdstad, uitgeleid door eenige autoriteiten, hoogst voldaan over de schitterende ontvangst haar ten deel gevallen, zooals zij herhaaldelijk aan den burgemeester betuigden. Een welverdiend woord van hulde werd ook door haar aan de politie gebracht, wier bezadigd en flink optreden, onder de voortreffelijke leiding van den hoofdcommissaris van politie, den heer J. A. Franken, dan ook alle waardeering verdient. Het ridderkruis van den Nederlandschen Leeuw, den heer Franken geschonken, was zeker welverdiend, alsmede de giften van H. M. aan de politie en aan de brandweer, waarbij de burgerij milde gaven voegde.

De koninklijke trein dan zette zich in beweging naar 's Gravenhage, de vorstelijke residentie, waar eveneens een schitterende ontvangst H.H. M.M. verbeidde.

Het perron was sierlijk getooid; in de receptiezaal waren civiele en militaire autoriteiten aanwezig, om den eersten welkomstgroet te brengen; de burgemeester begaf zich met de wethouders ter plaatse, waar H.H. M.M. den trein verlieten en sprak de koningin, namens den gemeenteraad, een eerbiedigen, diepgevoelden welkomstgroet toe, die door H. M. aldus beantwoord werd: „Ik ben U zeer dankbaar, burgemeester, voor uwe woorden; ik behoef u niet te zeggen met hoeveel verlangen ik dit oogenblik te gemoet heb gezien. Het is mij aangenaam U en de andere heeren mijn dank te betuigen voor uwe tegenwoordigheid bij mijne aankomst.”

Daarna bood de commissaris der koningin in Zuid-Holland H. M. de beste gelukwenschen aan, wien de koningin daarvoor dank bracht. Onmiddellijk daarop werd het „Wien Neerlandsch bloed” door de dames aangeheven, gevolgd door een daverend „hoezee” der toeschouwers, dat zich op straat voortplantte. Nadat de koninginnen zich in de wachtsalons met de voorzitters der Kamers, de ministers en andere autoriteiten onderhouden hadden, ving de tocht naar het Paleis aan; de eerewacht maakte een goed figuur in haar keurig gewaad; onder de meeste geëst-drift, kanongebulder, geklank der klokken, gejubel, de kreten „leve de Koningin” en het aanheffen van vaderlandsche liederen werd die door de prachtig versierde straten volbracht. Een donderend hoera begroette den koninklijken stoet bij de fraai versierde tribune tegenover de Boschbrug, dat zich naar die der journalisten en andere overplantte en door de dichte menigte herhaald werd; de journalisten hieven het Wilhelmus aan, waarvoor de koningin bevallig dank zeide; in het Voorhout defileerden talrijke corporatiën, vereenigingen van werklieden en andere met hare banieren; de stafmuziek der Vlaardingsche Schutterij speelde lustig het Wilhelmus, toen H. M. onder de eerepoort van het hoofdcomité doorreed en de ridders der Militaire Willemsorde onder leiding van den wakkeren generaal Romswinkel hieven een geëst-driftig „leve de Koningin!” aan. Na een hartelijken groet aan de familie Von Wied reden H.H. M.M. langs de rij der vereenigingen van oudstrijders der land- en zeemacht en van de Haagsche afdeeling van den bond van oud-onderofficieren. De vaandels salueerden en de leden zwaaiden,

riepen en wuifden. Het gejuich overstemde het gezang der weezen, die met hun regenten bij den ingang van het paleis Von Wied stonden en juist hun „Looft, looft den Heer!” hadden ingezet. Inmiddels werd aan H. M. door een der meisjes een bloemruiker aangeboden, die door de koningin met een vriendelijk „dankje, lieve” werd aangenomen. Van het balkon van den schouwburg daalde een regen van bloemen neer, bij de tribune voor het departement van Marine juichte de koloniale reserve den vorstinnen toe. In de Belgische en Italiaansche legaties hadden zich onderscheidene diplomaten met hunne dames vereenigd. Eindelijk naderde de statig plechtige stoet, met rijk gecostumeerde herauten voorop, het vorstelijk versierde Koninklijk Paleis, op grooten afstand verneembaar door de echo's der juichkreten, die bij het verschijnen van H.H. M.M. in de Paleisstraat stormachtig losbarstten. „Hoera! Hoezee! Leve de koningin!” klonk het van alle kanten en uit aller monden, allen zwaaiden met hoed of zakdoek, terwijl de koningin het geestdriftige publiek toeknikte en toelachte.

Klokslag 12 uur werd de koninklijke standaard op het Paleis geheschen. De muziek der grenadiers speelde, maar werd overstemd door een jubelkreet, welke uit duizenden monden opsteeg, toen men de koninginnen langs de bovenvensters van het Paleis naar het balkon zag voortschrijden. De vensterdeuren werden opengeslagen en daar stond onze geliefde koningin, onder het rijke baldakijn. De geestdrift, welke zich toen van het volk meester maakte, was onbeschrijfelijk, maar onvergetelijk; het was een hartverheffend tooneel. Alles juichte en hief vreugdekreten aan; allen zwaaiden met hoeden en zakdoeken. En dat donderend gejubel daverde van het Paleis af tot de Oranjestraat van daken en uit vensters. En toen de koninklijke kapel het oude Wilhelmus speelde, zong iedereen meê, klapte een ieder in de handen. De grenadiers van de eere-wacht voor het paleis zwaaiden hunne geweren en riepen aldoo: Hoezee! Leve de koningin! Vijf minuten lang duurde deze grootsche manifestatie; de koningin straalde van geluk en was zichtbaar aangedaan.

Des middags woonden H.H. M.M. onder het gehoor van Dr. Van der Flier met den prins en de prinses von Wied een godsdienstoefening bij in de Groote Kerk; de predikant herdacht de verdiensten van het Huis van Oranje, een gemengd koor hief psalmen aan en bij het verlaten der kerk bestrooiden weeskinderen het pad der koninginnen.

De illuminatie slaagde goed; vooral de Vijverberg, het Binnenhof, eenige Ministeries, het Hooggerechtshof en andere gebouwen waren prachtig geillumineerd; de afspiegeling van het licht in het water en de roode lampions in het geboomte leverden een prachtig gezicht op. Te negen uur maakten de vorstinnen met groot gevolg een rijtoer door de stad; uit tal van ramen werd Bengaalsch vuur ontstoken en het Wilhelmus steeg allerwege op uit de dicht opeengepakte menigte.

Van de feestelijkheden, die in deze dagen plaats hadden, vermelden wij in de eerste plaats het Bloemencorso, dat alleraardigst was en schitterend succes had; de afdeeling dames-wielrijdsters riep, defileerend voor H. M., „Leve de Koningin”; de Scheveningsche wagen was rijk getooid met gulden korenschooven; ook „Immer Weiter” uit Deventer trok de aandacht en werd bekroond. De koningin vond het corso zeer mooi en betuigde aan het Dagelijksch Bestuur van den Bond: „Men heeft wel veel moeite voor mij genomen, maar ik ben heel blij, dat de stoet een

langen tocht door de stad maakt, dan kunnen al die menschen hem ook zien." Met een enkel woord vermelden wij het bezoek der koninginnen in 't Malieveld, waar 15000 kinderen van 35 openbare en bijzondere scholen vereenigd waren, elke school met haar vlaggen en wimpels. De kinderen werden allen getraceerd en ontvingen een kroningsbeker; tusschen twee tribunes was de koninklijke tribune opgericht, waarvoor het Wilhelmina-vendel was geschaard. De Indische vorsten waren op de koninklijke tribune; H.H. M.M. vielen talrijke ovatiën ten deel van militairen en burgerij; de muziekkorpsen speelden de nationale liederen, die de kinderen medezongen. Aan H.H. M.M. werden bouquetten aangeboden door de baronnessen Van Brien en De Constant Rebecque; bij den terugkeer van H.H. M.M. werden zij daverend toegejuicht. Stippen wij nog even aan den gala-avond in de concertzaal van den Haagschen Dierentuin, waar een muziekwerk onder leiding van Mr. H. Viotta werd ten gehoor gebracht, alsmede het Oranje-Vredelied van Richard Hol, gedicht van Dr. H. J. A. M. Schaepman, welke uitvoeringen ten zeerste de goedkeuring van H.H. M.M. verwierven. Voorts slaagde het „Concours Hippique" uitstekend, waar voor liefhebbers van paarden heel wat edels te zien was en bijzonder de aandacht trokken de rijtuigen der elf provinciën, waarvan in elk een boer en een boerin gezeten waren. De koninginnen schepten bijzonder vermaak in deze echt nationale vertooning; het caroussel-rijden en de artillerie-manoeuvres, vooral de ritten der veld-artillerie, hollende over het veld, werden uitbundig toegejuicht; 's avonds waren H.H. M.M. tegenwoordig bij een schitterend vuurwerk, dat voor het paviljoen van den prins Von Wied te Scheveningen werd afgestoken, na een feestmaal in het Kurhaus aan de vertegenwoordigers der buitenlandsche pers aangeboden, onder praesidium van Jhr. Röell, oud-minister van buitenlandsche zaken. Over dit vuurwerk, dat H.H. M.M. op de koninklijke tribune met de familiën Von Wied en den groothertog van Saksen-Weimar, de Indische prins en het feestcomité bijwoonden, was maar één roep en was een schitterend besluit van de feestdagen in de hofstad. Het publiek juichte de koninginnen zeer geestdriftig toe. In één woord de ontvangst van H. M. was der residentie ten volle waardig en heeft op haar een diepen indruk gemaakt. Trouwens in alle plaatsen van ons land, steden en dorpen, hetzij door H. M. bezocht, hetzij feestvierende zonder hare aanwezigheid, werd de meeste liefde voor het Oranje-Huis aan den dag gelegd en de vurigste geestdrift betoond.

De directeur van het Kabinet der Koningin heeft dan ook onderstaand schrijven d.d. 24 Sept. l.l. van H. M. ontvangen:

„Bij het aanvaarden der regeering en ter gelegenheid Mijner inhuldiging mocht ik zoowel uit het Vaderland, als uit de Overzeesche bezittingen en van Nederlanders in het buitenland vertoevende, zoo talloze blijken van liefde, gehechtheid en trouw ontvangen, dat het Mij, tot Mijn groot leedwezen, onmogelijk is geweest aan een ieder afzonderlijk Mijnen dank te doen overbrengen. Daarom verzoek ik U, hoogwelgeboren, Mijne diepgevoelde erkentelijkheid te betuigen aan allen, die Mij in deze dagen blijken hebben gegeven van hunne liefde en verknochtheid, en Mijnen warmsten en hartelijksten dank uit te spreken voor de gelukwensen en huldebetuigingen die Ik van alle zijden mocht ontvangen in den vorm van adressen, brieven en telegrammen.

WILHELMINA.

Twee gewichtige zaken vermelden wij nog even, de revue der vloot en die van het leger, die beide goed geslaagd zijn. De eerste had plaats in het Hollandsche Diep, waar onze marine een kranig figuur maakte. De koninginnen waren o. a. vergezeld door den Minister van Marine, Jhr. Röell, in admiraalsuniform; aan den Moerdijk gingen zij aan boord van een koninklijk jacht; vandaar werden zij in de koningsloep, door twintig roeiers bemand, naar de „Zeehond" gebracht,

het admiraalschip, waar de schout-bij-nacht Engelbrecht haar afwachtte. Bij den tocht langs de op het Hollandsche Diep geschaarde vaartuigen werd „de Zeehond” gevolgd door de „Bellona”, de „Dolfijn” en de „Nederland”, op welke schepen zich de Indische prinses, de ministers, de leden van den Raad van State en van de Kamers der Staten-Generaal bevonden. Het koninklijk jacht voer langs de geheele schepenlinie heen, eerst ten zuiden, daarna ten noorden, waarna H.H. M.M. zich op „de Zeehond” begaven, waar zij tot vier uur bleven. Het Diep wemelde van plei-ziervaartuigen, stoomschepen en zeilvaartuigen, die zich rondom de vloot bewogen, maar zich na aankomst der koninginnen achter de linie terugtrokken. Van alle kanten weerklonk het gejuich en bulderde het geschut.

Ongeveer een week later, 21 Sept., had de legerschouwing op de Renkumsche heide plaats. Een onafgebroken reeks van rijtuigen bewoog zich van Arnhem naar Renkum. Langs den westelijken boschrand was een lange linie troepen geschaard met een tusschenruimte van duizend pas voor het publiek. De opstelling geschiedde regimentsgewijze. Te 11 uur verscheen de koningin, in 't wit en te paard, omgeven door haar staf. De koningin-moeder volgde in een rijtuig à la daumont gereden; daarna nog drie rijtuigen. Zij werden zeer toegejuicht. De koloniale reserve stond vooraan; een staf van opper- en hoofdofficieren sloot zich bij de koningin aan, benevens de militaire attachés van Amerika, Rusland en Frankrijk. Generaal Kool reed aan de linkerhand van H. M. Nadat de troepen geïnspecteerd waren, passeerden regiment na regiment de koningin. De commandant van elk regiment plaatste zich naast de koningin tot zijn troep was gepasseerd. Met de vaandels werd gegroet. Na een defiler van drie kwartier volgden de artillerie in stap, de cavalerie en de rijdende artillerie. In draf trok daarna de veld-artillerie, in galop de cavalerie voorbij, opdoemende uit een verre stofwolk, gevolgd door de rijdende artillerie in volle vaart. Tegen kwart voor twee verliet de koningin, luide toegejuicht, het terrein. Na afloop der revue werd door de commandanten mondeling den troepen de dankbetuiging der koningin overgebracht voor hunne goede houding. Daverende hoera's klonken uit de regimenten.

Thans moeten wij nog melding maken van ééne feestviering, nl. van de gemeente Apeldoorn, waar H. M. de koningin geen officieelen intocht kwam houden, maar haar intrek nemen in haar tehuis, in het vorstelijke Loo.

Na de vermoedenissen, verbonden aan al de betoogingen van liefde en toegenegenheid des volks, waaraan haar jeugd en vaste wilskracht gelukkig weerstand hebben kunnen bieden, kwam H. M. de welverdiende rust zoeken in Apeldoorn's schoone dreven, onder zijn prachtig geboomte, in de heerlijke parken van het Loo, in de statige Soerensche bosschen, waar het licht van den dag als een regen van zilver drupt door het dicht gebladerte en de frissche koelte en de geuren van heide en spar haar nieuwe kracht zouden inblazen, nieuwe opgewektheid en levenslust.

Vrijdag 30 September was voor Apeldoorn de dag aangebroken om H. M. welkom te heeten in zijn midden. De straten, pleinen en gebouwen waren versierd met groen en bloemen, getooid met de kleuren der vaderlandsche vlag en den Oranje-wimpel, als zinnebeeld van de eenheid des volks met het doorluchtige stamhuis van Oranje. Het „Wien Neêrlandsch

bloed" en het oude Wilhelmus, dat nooit verouderd om zijne innerlijke schoonheid, weerklonken langs de straten, ter eere van de jeugdige koningin, die de gemeente voor het eerst als gehuldigde vorstin bezocht.

Om half twaalf stoomde de koninklijke trein uit de residentie komende het station binnen, onder het luid gejuich der menigte. De koninginnen werden op het perron verwelkomd door den burgemeester, terwijl een paar dames haar bouquets aanboden. De commissaris der koningin in Gelderland, vergezeld van de Gedeputeerde Staten, sprak der koningin een hartelijk woord van welkom toe op Gelderlands bodem, waarvoor zij vriendelijk dank zei. Daarna begaven H.H. M.M. zich naar de sierlijk getooide wachtkamer, waar de Raad der gemeente en de secretaris zich bevonden. De burgemeester hield daar een toespraak tot de koningin en de koningin-moeder.

Onder het luiden der klokken en het gejuich der menigte verlieten H.H. M.M. het station en begaven zich naar het rijtuig, omstuwd door de eerewacht, ordonnance-officieren enz. enz.

Op het Marktplaats sprak de voorzitter der feestcommissie, door deze omgeven, de heer B. Tideman Jr., de koningin toe en werden H.H. M.M. door een paar dames bouquets aangeboden; voor een en ander betuigden zij haren dank. Bij de Ned. Herv. Kerk, waarvan alle deuren geopend waren, ruischten haar de plechtige tonen van Psalm 134 tegen en werden zij opgewacht door de beide predikanten en den kerkeraad, ⁽¹⁾ waarna de koningin door ds. C. Hattink hartelijk welkom werd geheeten als koninklijke Ambachtsvrouw, waarvoor H. M. vriendelijk dank betuigde en hare vreugde uitsprak weder te Apeldoorn te zijn. Ook hier werden H.H. M.M. bouquets aangeboden. Voor de Koningsschool brachten alle leerlingen met de onderwijzers, met het vaandel, H. M. een eerbiedige hulde. Bij de poort der Paleislaan zong een koor van bewoners van het Loo, onder leiding van den heer H. Ph. Buijsman, H. M. een welkomstlied toe, waarna de bewakers der poort, twee hoplieden en twee hellebardiers in oud-Hollandsche kleederdracht, deze openden, terwijl meisjes bloemen neerstrooiden toen H.H. M.M. door de poort reden. Aan de andere zijde stond het personeel van het koninklijk domein geschaard, als tolk waarvan de heer Van Steijn een woord van welkom sprak. Zeer aangedaan dankte H. M., waarna de twee oudste werklieden H.H. M.M. bouquets aanboden. Een geestdriftig gejubel weerklonk langs de geheele Paleislaan en bij den ingang van het Paleis deed de muziekvereniging „De Harmonie" de opwekkende tonen van het oud-Wilhelmus hooren. Onder het luid gejuich der menigte traden H.H. M.M. het Paleis binnen, waarna onmiddellijk de standaardvlag werd geheschen. De koningin betuigde toen aan den burgemeester hare hooge ingenomenheid met de hartelijke ontvangst der bevolking en de schoone versiering der gemeente.

Des middags maakten H.H. M.M. een rijtoer door het dorp, bezochten het feestterrein en hielden stil voor de Rijkskweekschool voor onderwijzeressen, waar een Kroningslied door de zestig leerlingen werd aangeheven, onder leiding van den heer J. L. H. Rijken van Deventer, wien H. M. een compliment maakte over den fraaien zang en de compositie. Des avonds namen H.H.

⁽¹⁾ Wij nemen hier even de gelegenheid waar op te merken, dat het Officieele Gedenkboek als datum van den doop van H. M. opgeeft 12 Oct. 1880; van hare aanneming tot lid der Ned. Herv. Kerk 24 Oct. 1896 en van hare deelneming aan het Avondmaal 25 Oct. 1896. Wij volgden op pag. 31 en 32 het aangehaalde werk van G. L. Kepper.

M.M. de illuminatie, die uitstekend slaagde, in oogenschouw. Zaterdagmorgen brachten ongeveer 3000 kinderen H. M. een aubade en werd haar een oorkonde aangeboden. Den dirigent, den heer H. C. Offenbergh, betuigde de koningin haar dank voor de vele moeiten, door hem genomen, en droeg hem op dien ook aan de kinderen over te brengen. Van 12— 4 uur trok de Optocht, samengesteld uit zeventien versierde wagens, verschillende takken van nijverheid en vereenigingen voorstellende, door het dorp en hield te 2 uren halt voor het Paleis. Door de „Harmonie” werd het Wilhelmus aangeheven, waarna H.H. M.M. zich door den heer W. van Enst B.J.Zn., voorzitter van den Optocht, omtrent den stoet in bijzonderheden liet inlichten. Wederom maakten H.H. M.M. een rijtoer door het dorp, en wel door een ander gedeelte, en werden overal op gelijke wijze begroet en toegejuicht.

Van de verschillende feesten zij het voldoende gezegd, dat Apeldoorn ze waardig heeft gevierd. Ondanks de duizenden menschen, die op de been waren — de treinen brachten ongeveer 13000 personen aan op beide dagen — heerschte er goede orde en is alles uitstekend afgelopen. Deze dagen, die wederom getuigenis aflegden van de liefde van ons volk voor het Huis van Oranje, zullen een blijvende herinnering achterlaten.

En thans een enkel woord ten slotte.

Moge de regeering van koningin Wilhelmina een gelukkige zijn voor het vaderland en voor haar zelve. Haar troon rust niet op de kracht der wapenen, maar op de liefde en de toewijding van het Nederlandsche volk. Die liefde heeft zij niet meer te winnen; dat is reeds gedaan door hare voorvaderen, een onvergankelijke erfenis, die de Vader des Vaderlands aan geheel zijn geslacht heeft nagelaten. Koningin Wilhelmina heeft die slechts te behouden en te bevestigen door toewijding aan de belangen des volks. En wederkeerig vinde haar troon zijn hechten steun in de innige trouw en verknochtheid aan het Huis van Oranje. Om haar zwijgen de partijschappen, verschil van godsdienst wordt ter zijde gesteld, haar naam electriseert de menigte; „want in haar zien wij het vereenigingspunt van allen, de banier waarom geheel Nederland zich heeft te scharen, het aanknoopingspunt van allen. In haar hebben wij het gemeene vaderland lief, waarvan zij de uitwendig zichtbare verpersoonlijking is, het zinnebeeld onzer volkseenheid.”

Thans is het verbond, in de bangste tijden gesloten, hernieuwd in dagen van rust en welvaart, maar toch zijn het ernstige tijden, die wij beleven, en in dringende nooden moet worden voorzien. Het volk moet als sociale gemeenschap zijn grootsten steun in de grondwettige monarchie vinden, die, naar onze meening de veiligste en meest geschikte is voor zijne geestelijke en stoffelijke ontwikkeling. Moge onder de regeering van koningin Wilhelmina de nieuwe vorm voor onze sociale verhoudingen op een vreedzame wijze tot stand worden gebracht en Nederland een gouden tijdperk van bloei op geestelijk en stoffelijk gebied te gemoet gaan! Wij koesteren van H. M. de hoogste verwachtingen; adeldom verplicht. Vingen wij dit werk aan met een gedicht, zoo wenschen wij het op gelijke wijze te besluiten, en wel met de schoone verzen van den heer Charles Boissevain, hoofdredacteur van „Het Algemeen Handelsblad”, op den 31sten Augustus l.l. der koningin toegezongen en met groote welwillendheid aan ons ter overneming afgestaan, waarvoor wij hem hier openlijk onzen dank betuigen, aldus luidende:

Heil! heil! heil!

Koningin van ons laagland aan zee,
Die den droom van de vaadren vervult:
„Neerland één met Oranje aan de spits”;
Lentebloei, lentegroei, lentekracht
Brengt uw heerlijke jeugd in ons land!
Waar gij moedig en hoopvol ons leidt
Bloesemt korengoud achter u op!
O, U huldigen, eeren wij saam;
’t Kloppend hart van ons allen zijt gij,
En wij allen, we zijn uw gezin,
Koningin! Koningin!

Hef, Neerland’s Koningin, den gouden scepter op,
Die ’t vaderland alhier en over zee beheerscht;
Grijpt hoopvol ’t handvat aan van Holland’s enterbijl,
Die Jan-maat heeft gezwaaid tot eeuwige eer der vlag;
Grijpt ’t blauwe staal, dat flitst aan ’t hoofd der regimenten,
En dat in Insulind tot vrede en welvaart dwingt,
Het zwaard van Willem Een, van Maurits, Frederik Hendrik,
Het zwaard van Nieuwpoort’s strand, en ’t roemrijk Quatre-Bras.
Omring uw hoogen troon met zonen van den lande,
Die denkend, handelend, ziend, des volks beweegkracht zijn;
Sla neer het onrecht.... drukt de wreede zelfzucht neder;
Wijst wie er dreigt met kracht steeds fier op eigen macht:
Vat de uitgestrekte hand van al die werkend vallen,
Die krank is, hulp behoeft en snakt naar lucht en licht;
Buig als een zuster over kinderen, kleinen, armen
Het goud van Neerland’s kroon en ’t goud van ’t blonde hoofd:
Wees weeuwen tot een kind en weezen tot een moeder,
En dek met purper warm, wie naakt van koude beeft!

Koningin voer ons aan,

Leid den ploeg,

Vat de spa,

Grijp het roer,

Leen het oor

Naar wie denkt, en wie doet, en wie hoopt.

Naar wie beitelt of bouwt,

Naar wie timmert of smeedt,

Naar wie toovert met woord, met geluid of met kleur,

Naar wie delft in de venen of klautert in ’t want,

Naar wie schept, naar wie zwoegt, naar wie leert!

Laat heide en duin,
Laat weide en tuin,
Lachen uw lieflijken, zonnigen lach,
Lachen uw lach, die, als licht over 't land,
Vreugd brengt in de oogen en gloed in het hart,
En den kunstenaar sterkt,
En den dichter bezielt,
En den denker met mildheid vervult...
Koningin, Koningin, voer ons aan!

Laat ons durven en pogen,
Wéer gelooven, wéer hopen,
Steeds volharden in willen en doen!
Leer ons willen wat recht is,
Verfoeien wat slecht is,
Versmaden wat laf is en kruipt!
Gij, spruit uit den Stam, die de Vrijheid ons bracht;
Uw hoofd rijze hoog, doch uw hand wege zacht!
Op 't willen van Vrijen beruste al uw macht!

O, bloeiend leven,
Hand, sterk en zacht!
Wil ons hergeven
Het oude streven
En 't zelfvertrouwen
In eigen kracht....
Hand, sterk en zacht!

Wij willen groeien,
Door U geleid,
Tot volk van broedren,
Die fier uw kleuren
Ten hemel beuren
In vrede en strijd...
Door U geleid!

Dwing ons door liefde
Gloeï ons te zaam,
Opdat, eendrachtig,
Door eendracht machtig,
Wij 't land verheffen
In uwen naam!...
d'Oranjenaam!

En allen zweren
We U riddertrouw,
O kleine en fijne,
O bloesemreine,
Mijn koningsdochter,
Mijn edelvrouw!
U liefde en trouw!

O, Koningin, die heerscht in Oost en West en Noord,
Tot welk een cirkelend heir van starren rijst vandaag
Het jubelend dankgebed van 't volk dat U bemint!
Het flonkrend Zuiderkruis gloeit boven Insulind,
De stille Poolstar glanst het heelè jaar in 't IJ,
Maar 't neevlig starrendiep der scheemrende eeuwigheid
Is lichaam.... God is ziel!
God, Ziel van alles, onze Vader die ons mint,
Wees Háar tot vaste burcht, o help en sterk Uw kind!
